פרייז 25 גראשען · XVI·ער יאָהרגאַנג · — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. · „Radomer-Kielcer Leben“ 4 (754) · היינט 8 זייטן

Kwiaty cięte
i doniczkowe
po cenach najniższych
poleca
»FLORA«
Radom, Zeromskiego 42.

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Radom, dnia 27 Stycznia 1939.
ראַדאָם, פרייטאָג ז. שבט תרצ"ט
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 18 - 15

אָבטיילונג פאַר קעלץ אויף זייט 8

אָבטיילונג פאַר אָסטראָוויעץ, אָפּאַטאָוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 7

צו דער האָכצייט
פון פרל. לאָלא גאָלדמאַן
מיט ה' מאַטעל שניידערמאַן
ווינשען מיר זיי גליק און אייביגע צופרידענהייט.
י. ראָטבלאַט און פרוי.

די בעסטע ברכות פון מזל,
גליק און צופרידענהייט
ווינש איך מיין זוהן
ירחמיאל
צו זיין האָכצייט מיט פר"ל.
דבורה וויינריב
זאָל די צוקונפט פון יונגען פּאָר זיין א שטראַהלענדע
ליבע מרגליות.

Dosia Wajnryb — Rachmil Margules

ZAŚLUBIENI

Radom, w styczniu 1939 r.

צו דער חתונה
פון מיין ליעבען ברודער
ירחמיאל
מיט פריילין
דבורה וויינריב
ווינש איך זיי א גליקליך
און צופרידען צוזאַמענלעבען
פנחס מרגליות

Drogiemu Bratu i Szwagrowi
Rachmilowi
z okazji zaślubin
z p.
Dosią Wajnrybówną
najserdeczniejsze życzenia
zasyła
Itka i Mojżesz Wajsbordowie.

Serdeczne życzenia
naszemu Bratu i Szwagrowi
Rachmilowi
z intencji Jego zaślubin
z p. *Dosią Wajnrybówną*
składa
Dr.-stwo Herc.

אונזער פריינד
ירחמיאל מרגליות און פרוי דבורה
צו זייער חתונה
ווינשען מיר א גליקליך צוזאַמענלעבען
חיים, צבי, לוי,
ישראל יצחק צוקער.

Z intencji zaślubin kolegi naszego
Raćhmila Margulesa
z p.
Dosią Wajnrybówną
życzymy wiele szczęścia i pomyślności
na nowej drodze życia.
Leon Milman,
Izaak Frydman.

אונזער פריינד
ירחמיאל מרגליות
צו זיין האָכצייט מיט פר"ל.
דבורה וויינריב
ווינשען מיר זיי א הארציגען מזל-טוב און א גליקליך צוזאַמענלעבען.
יחיאל ליפשטיין און פאַמיליע

צו דער חתונה
פון אונזער ליעבען ברודער
און שוואָגער
ירחמיאל מרגליות
מיט פריילין
דבורה וויינריב
ווינשען מיר זיי א גליקליך
און צופרידען צוזאַמענלעבען.
אבוש און רעגינא מרגליות

Z intencji zaślubin
p. *Rachmila Margulesa*
z p.
Dosią Wajnrybówną
szczęścia życzy
Personel
F-my Margules.

Z okazji zaślubin mojego kolegi
Rachmila Margulesa z p. Dosią Wajnrybówną
najszczersze i najserdeczniejsze życzenia
składa Arnold Rosenfeld.

Ogłoszenie zapowiedzi ślubnych

צום דריטען מאָהל:

1) אברהם חיים גאָלדבערג בן אהרן און שרה עטיל פון קאָדישעוויטש מיט גיטל לעסלאו בת זיסקינד און טאבא פון ראפאלאוויטש.

2) ישראל שמואל סארגא וועל מאַנדעלזיס בן אברהם מרדכי און חנה פון מאכטינגער מיט רבקה קאָרעק בת אברהם מרדכי און עלקא פון שטיין

3) משה פרץ בעקערמאַן בן בן-ציון און שיינדל פון זאַלצבערג מיט אסתר פישער בת אברהם און ביילא פון קופערשמיט

4) שמחה פלאַנטזביים בן נטע און ביילא רויזא פון וואסערשטיין מיט רייזל יוכבד צוקער בת ישראל הירש און אסתר רחל פון בריקס.

קאַנצעלאַריע פון הרב אב"ד
דפה ראַדאָם

בעמערקונג: צוליב דעם וואס די שוהל איז געשלאָסען, ווערט דאָס מיטגעטיילט דורך דער פרעסע.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי-ווייסע פאָרהאַנגען,
גייט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער באַקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. Hempel

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערציינגט זאָל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שנעלער, עסטעטישער און פאַכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערציינגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראָמסקי 1 טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאַפּעלושען

Gazeta Polska
w Kościanie
Op

P. T.
Biblioteka Jagiellońska
KRAKÓW

נומ. 3

דער פליטים-ל...
פאלגענדע פערז...
גען טאג נישט...
די יודישע פלי...
אלי' צוקער
אברהם יאקובאוויטש (מלעטשנא 42),
וואלף ראזענבוים (מלעטשנא).

(רינעק (12),
...ינסקי 11),
...לעטשנא 43),
... (טארגאווא 8),
יאנקעל בענעט (זשעראמסקי 30),

רפאל זינגערמאן (סלאוואצקי 44)

די נעמען: בנימין רייך, לייב מאנדל-זיס, פנחס מאנדעלזיס, יצחק דוד זיי-דענוועבער זענען על פי טעות אויפ-געגעבען געווארען אין דער פריהערי-גער ליסטע.

פערבעטען אויף קאלאציע צו איטשע מאטעל

אין דערנאך מכבד געווען מיט א גט אין חופה-בלומען.

אין דער רעסטאראציע פון איטשע מאטעל ווייצמאן אויף רוויינסקא, איז נעכטען ביינאכט אריינגעקומען א יונג פאר-פאלק עסען קאלאציע. נאכן עסען האט דער מאן אויפגעפאקט דער פרוי'ס א פעקעלע און דארט עפעס אריינגע-לעגט, אויסרופענדיג צו די אנוועזענדע: זייט עדות, אז איך האב גע'גט מיין פרוי.

דער יונגערמאן איז אנטלאפען און ווען מ'האט אויפגעפאקט דאס פעקעלע, אין וועלכען ס'זענען געלעגען א פאר קאלדרעס און בלומען פון חופה-טאג האט מען געפונען א גט.

די פרוי איז ארויף צום רב קעס-טענבערג מיט א געוויין און דערצעהלט וועגען איהר אומגליק. נאכ'ן אויספארשן די זאך האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער גט איז געשריבען און ווארשא נאך אין חורש טבת. דער רב קעסטענבערג האט נע'פסל'ט דעם גט און ארויסגעגעבען די פרוי א צייגניש, אז דער גט האט נישט קיין ממש.

דאס פאר-פאלק איז ערשט א פאר וואכען נאך דער חתונה. די פרוי איז בס"ה אלט 19 יאהר. זי איז פון שטע-טעל פיוסק. זי הייסט זלאטע שווארצ-בערג. דער מאן, דער גט-קאמבינאטאר איז אלט 20 יאהר. ער איז א דריל-דזשער. זיין נאמען איז מאיר מענדעל ווייספאגעל. דער דאזיגער ווייסער פוי-געל האט אראבגענארט זיין פרוי קיין ראדאם, שרייבענדיק איהר, אז ער האט געדינגען א דירה, געקויפט מעבעל און זי זאל קומען אויף א גריי-טע ווירטשאפט. דאס יונגע, נאאיווע ווייבעל האט איהם געגלויבט און גע-קומען קיין ראדאם. דא האט דער מאן זי פערבעטען אויף קאלאציע צו איטשע מאטעל און ביי דער סעודה זי מכבד געווען מיט א גט. נאך פאר דעם האט ער ביי איהר אוגענומען 400 זל. שווער פערהארעוועט געלד.

טראגישער פארפאל ביי גנב'ענען קוילען

נעכטען איז געשעהן א טראגישער פאל אויף דער באהן-סטאציע פון די לאסט-וואגאנען. איינער פון די פראפעס-יאנעלע גנבים האט געוואלט גנב'ענען קוילען, אבער דערצו האט נישט דער-לאזט דער באהן-וועכטער. דער גנב האט געפרובט עטליכע מאהל זיין מזל און זיך כסדר ארומגעיאגט מיט דער באהן-וואך ביז ער איז איינמאהל אזוי אנטלויפענדיג ארויף אויף די רעלסען אין מאמענט, ווען ס'איז דורכגעלאפען א פאסאזשיר-צוג, וועלכער האט איהם צושמעטערט דעם קאפ, און ער איז געפאלען טויט אויפ'ן ארט.

בעת'ן אפוואשען געפונען א קניפעל פון... 4000 זל.

אויף א צווייט ארט אין אונזער ציי-טונג ברענגען מיר א נאטיץ וועגען די מיטלען, וואס די סאניטארע מאכט האט אנגענומען אין קאמף מיט דער טיפוס-עפידעמיע. צווישען אנדערע — דאס פיהרען אין באד אריין. וועגען דעם לעצטען דערצעהלט מען ביי אונז אין שטאדט פערשידענע עפיזאדען, וואס זענען זעהר כאראקטעריסטיש. מיר גי-בען דא איבער איינינע פון זיי:

פערהאן ביי אונז א מענש, וואס טראגט דעם נאמען: וואלף ווינטרויב. אבער די איינוואוינער פון די יודישע קווארטאלען קענען איהם אונטער'ן נא-מען: קאלינסקי.

איז וואס פלעגט ער אלץ נישט טהון דער דאזיגער קאלינסקי? נישט געווען די ארבייט, וואס זאל איהם נישט פאסען אדער צו שווער זיין: געהאקט האלץ, געטראגען גרעהט אין מאגעל אריין. געברענגט א קובעל וואסער, אפגעטרא-גען א פעסעלע ביער, געפאלגט א גאנג צוגעהאלפען די דינסט-מ"דלעך וואשען פאדלאגעס, רייבען כריין, שיילען קאר-טאפעל און וואס נישט? — אלץ, אלץ האט ער געטהון, אפילו אויף חתונות און ברית'ען און ווי נאר א שמחה איז קאלינסקי געווען אין דערמיט און גע-ריסען די פאלעס פון לעבעדיגע און פון טויטע אבי צו כאפען דא א פאר גראשען, דארט — א לעפעל געקעכטס און ביי א דריטען — א שטיקעל פאפי-ראס.

געהן געהט דער דאזיגער קאלינסקי ארום אפגעריסען און אפגעשליסען: א פערשמאלצענע וואטעווקע, קורצע גע-אלטעטע הויזען פון אונטער וועלכע ס'קוקט ארויס עפעס אזא ברודיגע קא-ליר, וואס ס'איז שווער צו דערקענען צי איז עס די אונטער-הויז אדער די נאקעטע קניהען זיינע. אויף די פיס א פאר צעריסענע כאדעקעס מיט שטריק פערבונדען און אויפ'ן קאפ — א פערפעצטע צאפע.

אט דעם דאזיגען קאלינסקי האט מען היינטיגע וואך געפיהרט אין באד אריין און — געפונען איינגענייהט אין דער פאלע פון זיין וואטעווקע... קנאפע פיער טויזענד גילדען.

ווי מיר הערען, האט מען דערווייליע דאס געלד צוזאמען מיט'ן בעל-הבית פערהאלטען.

• • •

וועגען נתן-דוד'ן וואס איז בעקאנט אונטער'ן נאמען „שגומע פארעך". ביי וועמען מען האט געזאלט געפונען 800 זל. און וועגען אנדערע—א צווייט מאהל.

קאמיסיע איז שחט - שטיבעל

מיטוואך איז געקומען א קאמיסיע אין שחט-שטיבעל אויק זאטילנא, אויף א לוסטראציע.

די קאמיסיע איז געקומען אויף דער אינטערוועניץ פון דער גמינע. אין דער קאמיסיע האבען זיך בעטייליגט ד"ר קוביצקי, ד"ר לעבקיכלער און דער רעפערענט פון פאוויאטאווע דאקטאר ציווינסקי, סטאנקיעוויטש.

מצד דער גמינע זענען געווען דעלע-גירט הרב קעסטענבערג און סעקרעטאר מ. בלומאן.

די קאמיסיע האט ערלויבט צו עפע-נען דאס שחט-שטיבעל נאר מיט'ן בע-דינג, אז די וואסער-לייטונג זאל זיין טעטיג אין די דערנעבענדיגע בית-הכסאות.

אויפ'ן 20-יעהריגען יובילעאום

די לעהרערשאפט און די שילער פון גימנאזיע חובבי-דעת, האבען דעם פא-ריגען שבת-צונאכטס געפייערט דעם 20-יעהריגען יובילעאום פון דירעקטאר הורוויטש.

20 יאהר איז דיר. הורוויטש טעטיג אלס גימנאזיאל-לעהרער און די לעצטע יאהרען אויך אלס לייטער און דירעקטאר פון דער היגער יודישער גימנאזיע.

אויף דער יובילעאום-אקקאדעמיע, וועלכע איז פארגעקומען אין גימנאזיום האבען ד"ר קעלעווארם, אדוו. טאוב און פראפ. גליקסמאן בעגריסט דעם דיר. הורוויטש און געלויבט זיינע לייס-טונגען און פערדינסטען לטובת דער ענטוויקלונג פון דער גימנאזיע.

דיר. הורוויטש האט ערהאלטען א רייהע בעגריסונג'ס-טעלעגראמעס פון קאלעגען אין פרעמדע שטעדט און אויך פון פארזיצענדען פון פערבאנד פון יו-דישע גימנאזיעס אין לאדז, ד"ר סאר-טאקאווער.

טראדיציאנעלער פורים אווענד לטובת דעם שפיטאל

אויף א זיצונג אין גמינע נעכטען אווענד איז בעשלאסען געווארען לויט'ן מנהג פון אלע יאהר איינצוארדנען א טראדיציאנעלען פורים-אווענד לטובת דעם יודישען שפיטאל.

באנדיטען-אנפאל אויף א יודישען שוסטער אין יעדלניע

נעכטען האט מען צווישען די ראדא-מער לעדער-סוחרים געהערט דערצעה-לען פאלגענדעס:

אין יעדלנא וואוינט זינט א רייהע יאה-רען דער. דארטיגער יודישער שוסטער לייב.

היינטיגע וואך ווען דער דאזיגער יוד מיט זיין פאמיליע זענען שוין געשלא-פען, האט ער אין מיטען דער נאכט פלוצים דערהערט א פערדעכטיג גערויש פון וואס ער האט זיך אויפגעכאפט און בעמערקט ווי פערמאסקירטע פארשוינען פארען זיך ביים פענצטער.

דער ייד פון די טבע נישט קיין פחדן, האט זיך נישט פערלוירען און אויסגעשאסען פון א רעוואלווער אין דער זייט צו די באנדיטען וועלכע האבען בעוויזען צו ענטלויפען.

צוויי פון די אנפאלער איז געלונגען צו פערהאלטען.

ארץ-ישראל-באזאר איז צווייטען מאנאט

עהערנעכטען מיטוואך איז אין לאקאל פון די אלגעמיינע ציוניסטען (טראוגוטא 55) פארגעקומען א זיצונג מיט'ן אנטייל פון אלע ציוניסטישע גרופירונגען.

ס'איז בעשלאסען געווארען איינצו-ארדנען לויט'ן מנהג פון אלע יאהר, דעם ארץ-ישראל-באזאר אין מאנאט פעברואר, אין טעאטער „ראזמאיטאש-טשי". צו דעם צוועק איז אויסגעקליבען געווארען אנ'ארגאניזיר-קאמיטעט, מיט איינינע קאמיסיעס בכדי ווי געהעריג צוצוגרייטען און אנפיהרען מיט דער דאזיגער אימפרעזע.

אלס קאסירער איז בעשטימט געווא-רען ה' ישעי' אייגער.

אונזער פריינד **חיה צוקערמאן**
צו איר חתונה מיט דעם ה' **ישראל קראקאווסקי**
א הארציגען מזל-טוב
לאה און **גבריאל ווייסמאן.**

צו דער חתונה פון ה' ירחמיאל מרגליות
מיט פר"ל. דבורה וויינריב ווינשן מיר א הארציגען מזל-טוב
לייבל פערל און פרוי.

פון מחזיקי הדת

סאמוניקאט

מוצש"ק איז פארגעקומען א זיצונג פון דער פערוואלטונג פון מחזיקי הדת. הרב קעסטענבערג עפענט די פערזאמ-לונג, מיט א טעטיגקייט'ס בעריכט פון די לעצטע וואכען און גיעט איבער אז א דאנק די טעטיגקייט פון מחזיקי הדת אויפ'ן כשרות-געביט, — איז נעלונגען פיעל יודען אבצוהאלטען פון עסען טרפה פלייש. נאך א לענגערע דיסקוסיע פון די מיטגלידער, איז אנגענומען גע-ווארען וויכטיגע בעשלוסען בנוגע חיזוק-הדת. עס איז אויסגעקליבען געווארען א גרעסערע דעלעגאציע, וועלכע האט דינסטאג צוזאמען מיט'ן רב בעזוכט דאס שחט-הויז, און זיך בעקענט ווי דער מצב הכשרות זעהט אויס אין שחט-הויז.

אויף דער איניציאטיוו פון רב און מחזיקי הדת, איז גערופן געווארן א פערזאמלונג פון אלע יודישע בעקער אויף מיטוואך.

צו דער פערזאמלונג זענען געקומען כמעט אלע יודישע בעקער'ס אין ראדאם. דער רב ערקלערט די פערזא-מעלטע אז די לעצטע וואכען האבען די בעקער עפענטליך מחלל שבת געווען, און יודען האבען געגעסען שבת-צונאכט אזא געבעקס וואס איז אסור. דער רב אפעלירט צו די יודישע בעקער'ס זיי זאלען זיך בעדענקען וועגען דעם גרוי-סען פערברעכען וואס זיי בעגעהען אין פון היינט אן אבהיטען שבת.

אויפ'ן ארט האבען זיך א גרויסע טייל בעקער'ס פערפליכטעט צו היטען שבת.

אינטערעסאנט איז אבער געווען מיט דעם אלטען יודישען בעקער מאטיל וויינגארט זשעראמסקי 85 וועלכער האט שוין א גראהע בארד, האט נישט מסכים מיט זיינע חברים, און ער וועט וויי-טער מחלל שבת זיין.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם ה' פרעזעס **רפאל האלצקענער** און **פאמיליע**
צוליבן טוידט פון זייער
מוטער און שוויגער נ. ע.
די פערוואלטונג
פון צענטראלען דעטאליסטען און קליינהענדלער-פערבאנד אין **פוילען**, אפט. אין ראדאם.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע ווייסעלפיש
צוליב'ן טויט פון זייער געשעצטער און אונפערגעסליכער מוטער און שוויגער
שרה מלכה ווייסעלפיש נ. ע.
איטשעלע זילבערשטרום עט פרוי און קינדער.

כוס תנחומים
אנו מגושים לאחים **שטטויבר**
במות עליהם
אמם נ. ע.
בעבודתכם לטובת תחית העם והארץ תמצאו נחומים.
הלל רוטמן, פישל ברקמן, בונם רויל, יהודה ברקמן, וישראל כ"ץ.

אלימלך!
משתתפים אנו בצערך
על האסון הגדול שקרה לך
במות
עליך
אמך
צבי קירשנבלאט,
צבי זילברשלק,
חיים רוזשא.

אלימלך!
איך דריק דיר אויס מיין אויפריכטיגסטען ביילייד און מיטגעפיהל
צוליב'ן גרויסען פערלוסט וואס דו האסט געליטען
דורכ'ן טוידט פון דיין ליבע
מוטער נ. ע.
שמואל'עק.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער געערטע פריינדין
פעלא צוליבן טויט פון איהר אונפערגעסענער מוטער
שרה שיינדיל שטאטווינער
זאל זי זיין געטרייסט און נישט וויסען מעהר פון קיין צער.
לייזער פירסטענבערג עט פאמיליע.

Jesienią, zimą, wiosną czy latem, pij zawsze
Z DZWONKIEM HERBATĘ!

אויף 11 קראנקע 10 יודישע — דאס האט מען געהערט אבער וועגען די סיבות פון אט דער סטאטיסטיק — שווייגט דער פסוק.

ס'וועט קיינער נישט פערלייקענען, אז ריינקייט, היגיענע שפילט א גרויסע ראָליע אין מענשליכען לעבען. נאך א גרעסערע בעדייטונג האט עס און ממש א נויטווענדיגקייט איז עס, אין דער צייט פון עפידעמיע, אין דער צייט ווען ס'גראסירען קלעפיגע קראנקייטען, וואס זענען אנשטעקנד און איבערטראגבאר דורך זייערע שעדליכע באצילען.

היטען דאס געזונד, האלטען ריין דעם גוף, די שטוב־זאכען און די שטוב גופא — דאס איז אנ'עלעמענטארער געבאט אין אלע צייטען, בפרט אין א צייט ווען שעדליכע קראנקהייטען נעמען אן אנ'עפידעמישען כאראקטער.

און אוודאי וועלען מיר זיך נישט ווינדערען וואס די שטאדט־פערוואלטונג שטעהט אויף דער וואך אין א צייט פון סכנה און נעמט אן אלע מעגליכסטע פערהיטונג'ס־מיטלען, אז די עפידעמיע זאל זיך נישט מעהר און נישט ברייטער פערשפרייטען. דאס איז איהר חוב און איהר פארזיכטיגקייט'ס־אקציע איז בעגרינדעט פון צוויי שטאנדפונקטען: פון ריין־מענשליכען און פון שטאטיש־טאטשען. מען דארף אונוויסענדע מענשען לערנען ווי אזוי זיך אומצוגעהן און אנווייזען ווי אזוי זיך אויסצוהיטען פון א געפאהר. דאס איז אנ'עטישע האנדלונג פון מענש צו מענש. איינער דעם צווייטען ברויך היטען און ממילא וועט ער זיך אליין אויך פערהיטען. חוץ דעם איז א שטאט־פערוואלטונג נאך מעהר מחויב עס צו טוהן, ווייל דארט זיצען די שטאדט־טאטעס, וועלכע זענען פערפליכטעט אבצוהיטען דאס געזונד פון דער בעפעלקערונג. אין די פערשידענע געזעלשאפטליכע רעסארטען, וועלכע בילדען דעם טעטיגקייטס־קרייז פון דער שטאט־פערוואלטונג, געהען דאך אריין אזעלכע אינסטיטוציעס ווי „אפיעקע ספאלעטשנע“, און „ווידזיאל־זדראוויא“, וועמענס נאמען זאגט שוין אליין, אז זיי זענען בעשאפען געווארען דערויף, כדי צו פערנעמען זיך מיט געזונדהייט'ס־ענינים. דער שטאדט־בודזשעט פערגעסט אויך נישט אין זיי. ער נעמט זיי אריין בכבוד גדול צווישען גאנץ אנגעוועהענע פאזיציעס, אויף וועלכע ער אסיגנירט נישט קשה'דיגע סומעס. קיינער האט נישט געגען דעם. פערקעהרט, יעדער אנערקענט דאס פאר א נויטווענדיגע זאך און שטיצט עס אונטער.

ביז אהער איז די שטאדט־פערוואלטונג אין בעסטער ארדנונג. איהר טאקטיק און די פיהרונג איהרע איז אויף אט דעם אבשניט על צד היותר טוב. ס'איז אלץ קלאר און פערשטענדליך. נישט קלאר און נישט פערשטענדליך ווערט אבער דאן, ווען איינער פון די סאמע שפיצען פון דער שטאדט פערוואלטונג נעמט א ווארט מכח אנ'עפידעמישע קראנקהייט און דערעדט נישט אינגאנצען. ער נעמט בלויז די אויבערפלעכליכער זייט און גראד די יודישע און מיניה וביה איז מען פיקס און פערטיג: אי ס'איז ז'א א בעשייד צום רעטעניש ווי אזוי די עפידעמיע פון פלעקטיפוס האט זיך פערשפרייט, אי ס'איז דא דער עפעקט: יודען זענען אומריין. נו, געוויס אין דער היינטיגער צייט ווען יודען טראגען אויף זיך אזוי פיעל חטאים, איז עס געוויס עפעקטפול און ס'שטימט מיט'ן גייסט פון דער צייט.

אזא כלאחר־יד־פערענטפערונג פאסט אבער פאר עמיצען אנדערש און נישט פאר'ן וויצע־פרעזידענט אינזש. ראדאמסקי. איז דאך ה' ראדאמסקי א סאציאליסט און אלס אזעלכער האט ער געברויכט מעהר זיך פערטיפען אין די סיבות פון דער פיפוס־עפידעמיע און זיך נישט בעגניגען לאזען מיט דער אויבענאויפיגע ערקלערונג אין שטאדטראט, אז אויף 11 טיפוס־קראנקע זענען דא 10 יודישע. עס קען זיין, אז ס'איז אזוי, אבער פארוואס איז עס אזוי? בלויזע סטאטיסטיק, טרוקענע ציפערען זאגען נאך נישט אלץ. מען דארף זיי אנאליזירען און אויספארשען, כדי צו דערגעהן, ווי אזוי זענען די ציפערען אויסגעוואקסען.

און מען דארף נישט זיין קיין מעדיקער אום פעסטצושטעלען, אז הונגער, נויט און קעלט זענען נישט קיין קלענערע שעדיגער ווי אומריינקייט. אנטי־היגיענע מיט הונגער געהען האנד ביי האנד און ווענען אין א גלייכע מאס די גורמים פון עפידעמישע קראנקהייטען. דאס וועלען מודה זיין די דאקטוירים, דאס ווייסען פראסטע מענשען און א סאציאליסט — אודאי. איז טאקע קשה פארוואס דער וויצע־פרעזידענט האט נישט אלץ דערעדט, ווען ער האט דערצעהלט פון 11 קראנקהייט'ס־פאלען — 10 יודישע און ווען ער האט דערמאנט די גאסען זשיטניע און אלטע שטאדט, אז דארט האט מען טאקע פערנאטירט דאס רוב פאלען פון פלעקען־טיפוס. צי שוין־זשע שטעלט זיך באלד נישט פאר קיין בילד פון ארימקייט, ווען מ'דערמאנט בלויז די נעמען פון אזעלכע יודישע גאסען ווי זשיטניע און אלטע שטאדט?

אין אט די יודישע גאסען און געהעגליכע צו זיי וואהנען דאך יודישע ארבייטסלאזע, דעקלאסירטע יודישע מאסען, וואס ליידען דחקות. זיי זוכען ברויט און ארבייט. דאס איז זייער הויפט־פראבלעם. און וואלטען די מענשען געווען בעשעפטיגט ביי א ר ב י י ט און געהאט צו עסען, וואלטען זיי ממילא געהאט די מעגליכקייט צו זארגען וועגען בעסערע היגיענישע בעדינגונגען.

אדרבא, אויב מ'האט שוין בעריהרט ציפערען מיט סטאטיסטיק פון יודישע קראנקע, וואלט טאקע כדאי געווען צו וויסען די סטאטיסטיק פון יענע יודען אויף זשיטניע וכדומה, וויפיעל ס'בעטרעפט זייער צאהל ביי די שטאטישע ארבייטען, און אין דער נייער פאבריק עריקסאן, פאר וועמען דער מאגיסטראט האט געשאנקען א שטאטישען פלאץ.

דאס האט מען נישט דערעדט.

מ'האט דאגעגען גערעדט וועגען אנדערע זאכען און וועגען נאך עפעס.

אויף דער זיצונג אין שטאדט־ראט יענע וואך האט דער וויצע־פרעזידענט מיטגעטיילט, אז מ'האט זיך געווענדעט צום ראבינאט און צו דער יודישער קהלה, זיי זאלען ארויסגעבען אנ'אויפרוף צו דער יודישער בעפעלקערונג וועגען דער עפידעמיע און ווי אזוי מ'דארף היטען די ריינקייט. אין עצם הענין האבען מיר נישט דאגעגען. מיר האבען שוין פריהער בעמערקט, אז מען דארף לערנען מענשען צו זיין נזהר אין נקיות. אבער במה דברים אמורים, ווען די שטאדט־פערוואלטונג גיעט ארויס אזעלכע אויפרופען פון דער אלגעמיינער בעפעלקערונג. דאס שטעלען אבער דעם טראפ אויפן ראבינאט, יודישע קהלה, אז זיי זאלען דאס ארויסגעבען דווקא צו דער יודישער בעפעלקערונג — אה, דאס איז שוין עפעס אנדערש. דאס שמעקט שוין מיט דער היינטיגער מאדע... צי איז דאס נישט א דעליקאטע אנצוהערעניש, אז יודען זענען שולדיק אין דער עפידעמיע. צי וואלט אזא קהלה־אויפרוף נישט געווארען בפירוש אזוי אויסגעטייטש דורך דער גאנצער נישט־יודישער בעפעלקערונג?

עס קומט נישט ווילענדיג אויפ'ן געדאנק יענע תקופה פון מיטעלאלטער, ווען אין אלע מגיפות, עפידעמיעס האט מען בעשולדיגט יודען. מ'האט זיי דעמאלט זאגאר חושד געווען, אז זיי פערסמ'ען די ברונעמס... פערשטעהט זיך, אז אזוי וויית האלט עס נאך נישט היינט. פונדעסטוועגען איז קענטיג, אז די אומריינקייט וויל מען ארויסוואדען דער עיקר אויף יודען.

יא, מען רעדט וועגען ריינקייט, ווילט זיך טאקע פרעגען, צי האט דער מאגיסטראט אויך אזוי פיין אויסברוקירט דעם וואהעל, די שוהל־גאס, און אפילו די יודישע גאסען אונטער דער סאמער נאז פון מאגיסטראט, ווי ער האט דאס געטוהן אין אנדערע גאסען? אין די דערמאנטע יודישע גאסען, ווען עס רעגענט, איז דארט פשוט א מבול, אזא בלאטע, אזא שמוץ, אז ס'בלייבט בלויז צו ווינדערען זיך, פארוואס די שטאדט־פערוואלטונג טהוט גארנישט דערצו און לאזט דאס איבער אין אזא פערוואהרלאזטען צושטאנד.

און וועגען נאך עפעס דערצעהלט מען:

די יודען וואס געהען דאוונען שבת אין שוהל און בית־מדרש, גיבען איבער אז פונקט אום שבת, אין דער צייט, פון דאוונען, רייניקט מען אין שוהל־גאס די רעהרען פון דער קאנאליזאציע און דער ריח איז דאן אזוי „שמעקעדיג“, אז מען מוז זיך צו־האלטען די נאז. קיין פאסיגערע צייט האט מען נישט אויסגעקליבען, נאר דווקא שבת, ווען הונדערטער יודען געהען דאווענען.

צי דאס שטימט אויך מיט היגיענע און ריינקייט?

א חידוש, וואס די יודישע ראטמענער ד"ר פאסטמאן און בארמייסטער האבען נישט געוויסט פון דעם און נישט בעריהרט דאס אויף יענער שטאט־ראט־זיצונג, ווען זיי האבען געלאזט הערען זייער ווארט.

אז מ'רעדט שוין וועגען די ארויסטריטען פון די יודישע ראטמענער, בלייבט אויך זיך צו ווינדערן, פארוואס דער „ראבאטניק“ האט אין זיין בעריכט וועגען דער שט.־ראט־זיצונג פערגעסען פון ראטמאן בארמייסטערס אפעל, אז אין די נייע הייזער, וואס דער מאגיסטראט וועט אויפשטעלען, זאלען אויך יודען בעקומען וואהנונגען.

וועגען א סך זאכען האט מען גערעדט, אבער נישט אלץ האט מען דערעדט.

מ. ה.

דער ראדאמער «טאז» באשפייזט 700 קינדער.

די זארג פאר'ן קינד אמאהל און היינט — ווער זארגט פאר'ן יודישען קינד? -- וואס דערציילען די משה'לעך און שלמה'לעך?

פון קדמונים נאך איז די גרעסטע זארג געווען — דאס קינד.

צו יענער צייט האט מען אבער ליידער, נישט פערשטאנען, אז דאס קינד איז א ספעציעלער פראבלעם, וואס דארף פעראינטערעסירען קודם־כל דער מלוכה און אויך ארומנעמען דער גאנצער עפענטליכקייט.

איז דעריבער די גאנצע זארג און לאסט געפאלען אויסשליסליך אויף טאטע־מאמע.

אזוי אבער ווי דער איבערוויגענדער טייל פון דעם פאמיליען־מענש האט אין אלע צייטען און אין אלע לענדער געבילדעט דער נישט־פערמעגליכער קלאס ווערט פערשטענדליך און נאטירליך דער פאקט פון נישט קענען געבען — אפילו ביים בעסטען ווילען — די געהעריגע פיזישע און גייסטיגע דערציהונג דעם קינד.

די דאזיגע פערנאכלעסיגונג פון די מלוכה־ארגאנען פון איין זייט און פון דער עפענטליכקייט פון דער אנדערער זייט האט — צו דער גרויסער חרפה פון דער מענשהייט און צום גרויסען עגמת־נפש און וועהטאג פון די עלטערען — נישט דערלאזט דעם קינד'ס נארמאלע ענטוויקלונג, וואס זאל ברענגען נוצען דער געזעלשאפט, נאר פערקעהרט: בידים געשטויסען עס שפעטער צו פערשידענע פערברעכען'ס.

ווי אן עדות צו דעם וועלען מיר ברענגען די אויסשריפט, וואס איז געהאנגען אויף דער אויסשטעלונג „דאס קינד אין פוילען“ (פארגעקומען דעם פערגאנגענעם יאהר אין פוילען):

„מיר זוכען פערדינסט. קריגען מיר נישט קיין פערדינסט — בעטלען מיר, קענען מיר נישט בעטלען — גנב'ענען מיר!“

פינף שורה'לעך אינגאנצען, אבער זיי זאגען א סך...

ביסלעכווייז אבער האט מען זיך אנגעהויבען ארומזעהען, אז די דערמאנטע פערנאכלעסיגונג קען ערנסט בעדראהען און צעפרעסען דאס געזעלשאפטליכע און מלוכה־לעבען. האט מען זיך גענומען די פערגאנגענע פעלערען אויסבעסערען. (א חוץ, פערשטעהט זיך, נאצי־דייטשלאנד, וואס האט גענומען צענדליגער טויזענדטער יודישע קינדער, פערטריבען זיי פון די שולען, אפגעריסען פון טאטע־מאמע און — צעלאזען זיי אויף הפקר איבער אלע עקען וועלט...)

אויך אין פוילען האבען די קאמונאלע און מלוכה־ארגאנען גענומען אין די לעצטע יאהרען זעהר ערנסט זארגען פאר'ן קינד. אמת, אז ס'איז נאך ווייט נישט דערגרייכט געווארען דאס, צו וואס די געזעלשאפט שטרעבט, אבער מיר וועלען זיך טרייסטען דערמיט, וואס דאס אלץ זענען ערשט אנהויבען

מיר מוזען אבער, ליידער, פערצייכענען, אז די זארג פאר'ן יודישען קינד פאלט כמעט אויסשליסליך אויף דער יודישער געזעלשאפט.

מיט א צייט צוריק האבען מיר געשריבען וועגען די יודישע וועלטליכע פאלק'ס־שולען און וועגען דער מעדעם־סאנאטאריע, וועלכע פיהרען אויס א גאר נוצליכע און פאזיטיווע ארבייט פאר'ן יודישען קינד. מיר וועלען זיך נאך אויך אפשטעלען אויף דער ארבייט פון „צענטאס“. איצטער אבער ווילען מיר בעריהרען די היגע „טאז“־אפטיילונג.

וועגען דער אלגעמיינער טעטיגקייט פון „טאז“ וועלען מיר א צווייט מאהל ברייטער ארומרעדען. דא ווילען מיר נאר בעריהרען דעם געביעט פון בעשפייזונג פאר'ן ארימען קינד.

שוין 5 יאהר ווי די ארימע משה'לעך און שלמה'לעך בעקומען זעמעל מיט קאווע. וואס דער היגער „טאז“ גיעט ארויס אין די ווינטער־חדשים.

היינט אבער, ווען דער קריזיס ווערט אלץ גרעסער און די ארבייטסלאזיגקייט פערמערט זיך אזוי, אז דער הונגער איז געווארען אן אפטער גאסט אין זייערע שטובען, האט זיך „טאז“ ארומגעזעהען, אז זעמעל מיט קאווע איז צו ווייניג פאר'ן אויפגעהונגערטען קינד און — ס'איז בעשלאסען געווארן ארויסצוגעבען גאנצע מיטאגען. בעשלאסען און — געטהון!

די זיבעטע וואך שוין ווי 700 קינדער געניסען פון דער „טאז“־קוך. דאס זענען קינדער פון די פאלקס־שולען און פון תלמוד־תורה.

היינטיגע וואך האבען מיר בעזוכט די דאזיגע קוך, וואס געפונט זיך אין לאקאל פון תלמוד־תורה אויף וואהעל 28.

מיר האבען געטראפען אזא בילד: אין 6 רייהען זענען ארום די לאנגע מיט צעראטע בעדעקטע טישען געזעסען קנאפע 200 קינדער, יונגלעך און מיידלעך און מיט גרויס אפעטיט געגעסען דעם געשמאקען מיטאג. אפגעגעסען צו זעט, האט מען שטיל, אהן געפילדער פערלאזען די טישען, פערלאזען דעם זאהל און געמאכט ארט פאר א פרישע גרופע אויסגעהונגערטע קינדער. האט טאקע לאנג נישט געדויערט ווי ארום די טישען זענען געזעסען פרישע קינדער מיט די גרינע שפייז־קארטען אין די הענטלעך און געווארט מיט אומגעדולד אויפ'ן הייסען שיסעלע זופ מיט'ן שטיקעל ברויט. אזוי אבער ווי ס'איז צופעליג אויסגעקומען צו ווארטען עטליכע מינוטען, האט מען דערווייל אריינגעכאפט א זמר'ל.

אין אנפאנג'ס האבען זיי זיך, ווייזט אויס, געשעהמט צו זינגען. אבער ווען די פרל. גאלדפארב האט געגעבען דעם ערשטען טאן, איז שוין געגאנגען ווי א מזמור. ס'האט אבער שטארק געוואונדערט וואס צווישען אלע לידער האט זיך נישט געפונען קיין איין יודיש לידעל... אבער דאס איז זיכער נישט די שולד פון „טאז“.

צוגעווארט ביז די צווייטע גרופע האט בעקומען עסען, פרעגען מיר ביים קליינעם זעקס יעהריגען בערעלע, וואס טראגט א גרויס היטעל מיט א נאך גרעסערען דאשעק פון אונטער וועלכען ס'זעהט זיך קוים ארויס די לעבעדיגע שווארצע אויגעלעך:

— ס'עסען איז גוט?

— יא.

— אזוי גוט ווי אין דער היים?

— נאך בעסער

דאס זעלבע דערקלערט אויך די קליינע מאשעלע, וועלכע טראגט א גראנאט בערעטעל און פערמאגט א פאר הימעל־בלאהע אויגעלעך און העלע הערעלעך.

אויך די איבריגע קינדער גיבען כמעט דעם זעלבען ענטפער. און ס'איז קיין וואונדער: זענען דאך דאס קינדער פון דער סאמער ארימקייט, קינדער וואס זעהען גאנץ זעלטען א לעפעל געקעכטס ביי זייערע עלטערען.

און דא — בעקומט דאס קינד א געשמאקען מיטאג און א גוטע ווארימע בעציהונג פון די „טאז“־דעלעגאטקעס, וואס אמטירען יעדען טאג בעת'ן מיטאג. (בעת אונזער בעזוך האבען מיר געטראפען אמטירען די פרויען: לאסטמאן, פריידאס און ה"ה ד"ר גאלדבלום און סעקר. קופפערבלום).

צי קען מען זיך אבער בעגנוגענען מיט'ן בלויזען מיטאג? — זיכער נישט! א סך, דעם גרעסטען טייל איז פערבליבען צו טהון פאר'ן יודישען קינד. אבער ביי די בעשיידענע מיטלען, וואס „טאז“ פערמאגט איז דאס ארויסגעבען 700 מיטאגען איבער די כוחות.

ס'איז דעריבער צו האפען, אז די ראדאמער געזעלשאפטליכקייט וועט געבען א מעגליכקייט דער היגער „טאז“־אפטיילונג אויסצוברייטערען די טעטיגקייט אויפן געביעט פון שוץ פאר'ן יודישען קינד.

מיר דארפען זעהען, אז די נוצליכע ארבייט און די באמת שווערע מיה און מאטער פון ד"ר קלעררווארם און אדוו. שטילער זאלען קענען אויסגעברייטערט ווערען און געקרוינט ווערען מיט'ן געהעריגען דערפאלג.

גבריאל ווייסמאן.

די גרויסע חתונה.

מאיר הערץ.

(א חסידיש-מעשהלע)

ר׳ ישראל׳טשע רוזשינער מאכט חתונה.

אזא בשורה האט זיך צעטראגען אי־בער דער גאנצער סביבה פון רוזשין און אפילו נאך ווייטער, אזש העט־העט איבער די גרעניצען פון גאליציען.

די דאזיגע ידיעה האבען זיך חסידים איבערגעגעבען מיט אזא התלהבות, ווי מ׳וואלט זיך, א שטייגער, גערינכט, אז אין יענעם טאג זאל א זון פון גינ־גאלד אויפשיינען.

דאס עשירות פון ר׳ ישראל׳טשע רו־זשינער איז געווען אין לשער; דער „הויף" האט זיך ממש געבאדען אין לויטער זילבער און גאלד. און דאס, וואס מ׳האט געזעהן, האט זיך ערשט גארנישט אנגעהויבען אקעגען דעם, וואס מ׳האט זיך געריכט צו זעהן אויף דער חתונה, מחמת ר׳ ישראל׳טשע האט א סך מאל איבערגע׳חזר׳ט ביי זיינע „סי־שען", אז אין טאג פון זיין קינד׳ס חופה וועט ער עפענען אלע זיינע, מיט שלע־סער פערהעמערטע אוצרות, און ווייזען זיי פאר אלעמען.

דער ענין פון ר׳ ישראל׳טשעס עשי־רות איז נישט בעשטאנען גלאט אזוי לשם תענוג, נאר געהאט א מקור פון הוד שבתפארת. אזוי האבן געזאגט די מהדרין מן המהדרין. א גרויסער טייל האבען גע־האלטען פון דער מימרא, אז ר׳ ישראל־טשעס עשירות האט א שייכות מיט די יודישע מלכים, ווי דוד און שלמה המלך, מיט וועלכע דער רוזשינער האט זיך מיחס געווען; האט דער עולם שטארק משתוקק געווען צו זעהן די טייערע חפצים, וואס זענען פערזיגעלט אזוי פיעל יאה־רען; ווער ווייסט, האט זיך יעדער גע־טראכט, וואסערע דברים יקרים ר׳ ישראל׳טשע האט צו ווייזען. אפשר אזעל־כע אנטיקען, וואס זענען צו איהם אי־בערגעגאנגען בירושה פון יודישען מל־כות. גאר א גרויסער עולם די בינונים, זענען סתם טשיקאווע געווען צו זעהן אזא הערליכע חתונה.

האט מען זיך וואכען פריהער געפא־רעט אין „הויף"; פון דער גרעסטער שטאדט דערנעבען האט מען ספעציעל שניידער׳ס אראפגעבראכט; האבען זיי געניייהט דער כלה׳ס „וויפראווע" ביי־טאג און ביינאכט. די מאשינען זענען אוועקגעשטעלט געווארען אין דער היל־צערנע הולטאנקע, וואס איז געשטאנען אין מיטען פרעכטיגען בלומען-גארטען, וואס האט זיך אנגעהויבען ביי דער זייט פונ׳ם פרעכטיגען ווייסען בנין, וואו ר׳ ישראל׳טשע האט געוואוינט.

אקעגען איבער דעם דאזיגען גארטען האט זיך געגרעניצט דעם אלטען גראפ׳ס רחבות׳דיגע לאנדשאפט; א פאר פיס־טריט, וואו דעם רוזשינער׳ס גארטען האט זיך אויסגעלאזט, האט זיך אנגע־הויבען דער כראבישער „הויף", וואס איז געווען ארומגערונגעלט מיט א מענ־גע פאלמען, פון וועלכע ס׳האט ארויס־געקוקט א מארמאר-שפיגעלדיגער פאלאץ וואס האט זיך געטונקען צווישען בוי־געוודיגע, זיידענע גראזען, בוקענדיג זיך מיט זייערע יונגע פריהלינג׳ס קעפעלעך ווי קנעכטישע אונטערטאנען צו דעם פריצישען שררה. ר׳ ישראל׳טשעס דירה האט זיך אויך נישט געהאט צו פער־שעמען. זיין קליין ווייס הייזעל איז אויך מייסטערהאפט געווען אויסגעפארעמט. און כאטש דארט האבען שטענדיג געווימעלט אהן א שיעור חסידים, דאך האט זיך ר׳ ישראל׳טשעס הויז מעהר אויסגעצייכענט פון אלע רבי׳שע הויפען מיט זיין שענקייט און ציכטיגקייט.

אין רוזשין איז געווען א בעזונדערער „גאנג", וואס איז בעשטאנען אין איין איינ־ציגער זאך, וואס האט געהייסען תפארת. דאס איז דארט געווען א שטיק עבודה.

ר׳ ישראל׳טשע אליין האט געוואוינט אין צעהן סאלאנען. יעדער פון זיי איז געווען אנדערש געפוצט און אויסדעקא־רירט. פון אלע ווינקעלעך האט זיך גענגילדעט, און האט געשימערירט אין בלענדענדע פערשידענע פארביג־קייטען. אפילו דאס בית מדרש, וואו חסידים האבען קיינמאל נישט אבגע־טרעטען, איז געווען מאדנע שעהן. די פאדלאגע האט געשפיגעלט און טאמער האט זיך א חסיד פערגעסען און א שפיי געטהון, איז געווען די קפידה אין לשער. די חסידים האבען אפילו דערויף גע־האט תרעימות, נאר פערשוויגען, טראכ־טענדיג: מן חסתם איז עס א ענין.

דער ארון-קודש איז גאר פלאים׳דיג געווען געשניצט פון א קינסטלערישער האנד. אויסגעקריצט מיט לייבען און לעמפערטען און אלץ איז געווען כלו מקשה, אויס לויטער גאלד. דער שויתי איז געווען אויפגעהעבט מיט אמת׳ע גאלדענע אותיות.

די צעהן סאלאנען האבען לויט א סוד מרמז געווען אויף די עשר ספירות. ביז זעקס האט יעדער געמעגט אריינ־געהן, ווייטער איז געווען פערבאטען דער דריסת הרגל.

ר׳ ישראל׳טשע אליין איז געווען אנ־געצירט מיט גאלד און בריליאנטען. אלע זיינע פינגער זענען געווען מיט סאגנעטען און בריליאנטענע געשליפענע פינגערלעך בעהאנגען, אויך זיין קליי־דונג האט געהאט א בעזונדערען רייץ און שיינקייט.

צום גארטען האט מען מיוחד גע־האלטען אנ׳אגראדניק, וואס האט אלע טאג די בלומען אויפגעפרישט און האט זיך קיינמאל כמעט נישט אויפגעהויבען הויך פון דער גראזעדיגער ערד, נאר געשטאנען שטענדיג איינגעבויגען און געפלאנצט פערשירענע בלומען און ליליעס.

פריהלינג׳ס-צייט האט ר׳ ישראל׳טשע גאנצע טעג דארט ארומשפאצירט מיט זיינע טעכטער און זיהן. דעמאלט האט דער רבישער גארטען פיל שענער אויס־געזעהען ווי דער פריצישער און דערויף האט זיך שטארק מתקנא געווען דער כראביע:

– ס׳טייטש, א יודישער ראבין זאל זיך מיט איהם פערמעסטען אין רייכ־קייט און נאך מעהר אין שיינקייט...

דער עולם האט גוט געוואוסט, אז פון דער שכנות׳דיגער שררה – שאפט צילען אהער בייזע בליקען, אבער קיין מורא האט מען נישט געהאט; דער גראף האט זיין שנאה עפענטליך נישט ארויסגעוויזען אויס גרויס דרך ארץ פאר ר׳ ישראל׳טשע.

אז דער רוזשינער האט חתונה גע־מאכט זיין ערשטע טאכטער, האט זיך דער דאזיגער האס אנגעצונדען. ס׳איז געווען אין איינעם פון יענע הערליכע מיט דופטען - אנגעפילטע, פריהלינגס־טעג. דעם גראפ׳ס זוהן איז צום ער־שטען מאהל ארויס אין זיין טאטענס גארטען און אריבערגעקוקט אינ׳ם שכנות׳ דיגען גארטען פון רוזשינער; האט זיך פאר איהם בעוויזען אזא בעצויבערטע, ווייסע ליליע, פון וועלכע ער האט אזש א ציטער געטון; די דאזיגע ליליע איז געווען אין געשטאלט פון א פרעכטיג־שלאנקער לאנג - מיידעלשער פיגור... דאס איז טאקי געווען די כלה, דעם רוזשינער׳ס עלטסטע טאכטער, וואס האט שפאצירט אין ווייס זיידענס און האט געגאסען די סאמעט-קעפלעך פון די בלומען. ס׳האט זיך געדאכטען ווי די מאמע-ליליע טרינקט אן איהרע יונ־גע קינדערלעך.

דעם כראביעס זוהן איז געשטאנען א פערבליפטער. א שטעכעדיגע, הייסע קעלט האט איהם דורכגעפיבערט. און, זעהענדיג די טראפענס וואסער, וואס טריפען פונ׳ם עמער אין דער מיידעל־שער בלומ׳ס האנד איז אים א האסטי־גער ליבע - דורשט בעפאלען...

זיינע אויגען האבען נישט געקוקט, נאר געשפריצט מיט הייסע פונקען אהין, צו דער לעבעדיגער גארטען-בלום. און יעדעס מאהל, ווען די כלה איז אריין אין דער אלטאנקע צו די שניידערם געמאסטען און געביטען אויף זיך די חתונה-מלבושים, אין וועלכע זי איז אוועק זיך ווייזען דער מאמען, דעמאלט האבען זיך אויך געביטען און געטוישט ביים גראפ׳ס זוהן זיינע אינערליכע שטורמישע יוגענד - פערלאנגען; נאך דער קאליר פון קלייד האט זיך צעשפילט די פארב פון זיין פאנטאזיע.

חופה-טאג זענען דעם ריזשינער׳ס אלע שטאלען געעפענט געווארען, און אלע פערד און קאטשען זענען איינגע־שפאנט געווארען און דאס גאלד האט פון אלץ אראבגעבלישטשעט. די אקסען, די מיטעלסטע שטעקעלעך און די רע־דער, די לייצעס און דאס געשפאן פון די פערד האבען געבלענדעט פון גאלד. אויך די קוטשערס זענען אין ספעציעלע מאנטלען גשווען אנגעטון מיט גאלד־בעשלאגענע קנעפ. אט דאס אלץ איז אקעגען געפאהרען דעם חתן אויף עט־ליכע מיילען.

רוזשין איז איבערגעגאנגען פון גרויס ענגשאפט. חסידים זענען געקומען פון מרחקים, עפיס א שפאס: ר׳ ישראלטשע רוזשינער מאכט חתונה דאס ערשט קינד. באין ברירה, איז אויך דעם אקעי־גענאיבערדיגען כראביעס גארטען אנ־געפאקט געווארען פון צוגערייזטע און דאס האט דעם כדאביע פערוואַרפען. אבער נאך מעהר האט געערגערט דער גרעפישער פאמיליע דאס געוואלדיגע עשירות פון רוזשינערס הויף. זי האט בעוואוסט פון לאנג, אז ר׳ ישראל׳טשע איז געוואג רייך, אבער אזוי פיל גאלד און זילבער, אז אפילו די פערד זאלען זיין בעדעקט מיט גאלדענע טיכער, אויף אזעלכעס האט זי זיך נישט גע־רעכט. די פריצישע משפחה איז אין יענעם טאג פון פענסטער נישט אבגע־טרעטען, אלע האבען ארויסקוקענדיג געגאפט און אויפגעציטערט אלע מאל פון א אנדערען בונט גאלד און זיל־בער-שימער, וואס האט פערצוואגען מיט א ים-בלענדיגקייט די אויגען.

(ענדע קומט)

י. ב. שטריימאן

גאט, האסט בעשאפען אזא ליכטיגע וועלט

גאט, האסט באשאפען אזא ליכטיגע וועלט
מיט א זון, מיט שטערן און מזלות
און מיר אפילו נישט געגעבען קיין שטיקל טרוקען פעלד
נאר דעם לאנגען, דעם ביטערען גלות.

יעדער מענש האט זיין היים. יעדער מענש האט זיין הויז
יעדער מענש האט מיט וואס זיך צו פרייען;
נאר פאר מיר האט דער ווינט געגעבן אנ׳אנדערן בלאז
און פארטאפעלט מיינע גרויזאמע ווייען.

יעדער האט זיינע קינדער ביי זיך אין דער היים
ר׳האט דעם קאפ וואו אנידערצולייגען
נאר אונטער מיר די שטיינער צינדן אן זיך פון פלאם
און די הימלען ווי די פיש טוען שווייגען.

מיט יעדן טאג ווערן געבוירען נייע גזירות פאר מיר
מיט יעדער מינוט ווערט דער האס צו מיר גרעסער
וואס זעהט מען? וואס האב איך?—אנ׳ארימקייט אן שיער
כאטש שעכט זיך אליין מיט א מעסער.

ב׳האב מורא ארויסצובורענגען א ווארט אויסן מויל
מ׳איז גרייט מיך איינגאנצען איינצושלינגען
די וועלט איז געווארען אפגעשטאנען און פויל
איין העכער דעם צווייטען וויל איבערשפרינגען.

ווער קומט מיט א פלאן, ר׳האט געפונען א שטיק ערד
און ווער ס׳קומט מיר דעם הימעל אוועקגעבען.
צי האב איך שוין אנגעוואוירען אינגאנצן מיין ווערט
און הפקר עס איז דא מיין לעבען?

גאט, האסט באשאפען אזא ליכטיגע וועלט
מיט א זון, מיט שטערן און מזלות
און מיר אפילו נישט געגעבען קיין שטיקל טרוקען פעלד
נאר דעם לאנגען, דעם פינסטערן גלות.

טעגליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאג-בוך פון א ראדאמער יודישען פליט.

VII

דער ריכטיגער קאנצענטראציע-לאגער האט זיך געפונען אין א טיפען טהאל, וואס האט זיך געצויגען אויף א לאנגען שטח, אז מ׳האט נישט געקענט דער־בליקען מיט׳ן אויג. דער באדען איז געווען פייכט און זומפיג. דא האט גע־מוזט זיין אמאהל א טייך, וועלכער האט זיך מיט דער צייט אויסגעטרי־קענט און פערוואנדעלט געווארען אין א יבשה. ער איז אבער נישט אינגאנצן אויסגעטריקענט געווארען און אויף טייל ערטער האט זיך, געהענדיג, געדוכטען, אז מ׳ווערט איינגעזונקען. מ׳האט דארט מורא געהאט צו שטעלען א פעסטען טריט, ווייל די ערד האט זיך אונטער די פיס ממש איינגעבראכען.

שפעטער האב איך פערשטאנען, כ׳האב עס ביטער דערפיהלט פארוואס די נייע טארקוואמאדעס, די היינטיגע רשעים, וואס רופען זיך שטורמיסטען, האבען אויסגעקליבען אזא ארט אויף דעם קאנצענטראציע-לאגער. אבער לא־מיך דערצעהלען כסדר:

ווען דאס פערד האט מיך געבראנגט צושלעפען ביים ווידעל אויף יענעם פלאץ, האב איך שוין נישט געהאט קיין גאנץ אבר. כ׳בין געווען אזוי צעקלאפט און צעקאלעטשעט, אז כ׳האב שוין באלד נישט געשפירט צי כ׳לעב. ווען דאס פערד האט זיך אבגעשטעלט האב איך בעקומען דעם לעצטען שטויס אין קאפ אריין, אז כ׳האב געמיינט אז שוין – א סוף מיט מיין לעבען. דאס האט זיך מיין קאפ אנגעשטויסען אין דר׳ערד מיט אזא קראפט, אז מיר האט זיך גע־דאכטען, אז די ערד אונטער מיר האט זיך אויפגעהויבען און א שפרונג גע־טוהן מיר אין קאפ אריין. כ׳בין גע־בליבען ליגען א צעמישטער. אלץ האט זיך מיט מיר געדרעהט און כ׳בין אריינ־געפאלען ווי אין א מין הינער-פלעט. ווען די גאנצע וועלט האט זיך פאר מיר אויסגעלאשן און כ׳האב נאך געקענט בעגרייפען ווי מיינע מחשבות רייסען זיך איבער און ס׳ווערט אין קאפ מיר לעהר און ליידיק – האב איך געמיינט, אז דאס קומט אויף מיר דער טויט און כ׳בין געווען איין אויגענבליק א גליקלי־כער, פיהלענדיג, אז כ׳געה אוועק פון דער וועלט פון רשעות, פון בייז, פון א וועלט מיט שדים און מזיקים און געה איבער אין דער וועלט פון נירוואנא, פון שווייגען און נישט פיהלען. איך האב געטראכט אין אט דער רגע, אז אויב דאס זאל טאקע זיין דער טויט בין איך נאך א גליקליכער, ווייל איך הער-אויף צו זיין, צו עקזיסטירען און אויס מיט אלעם: נישט כ׳זעה, נישט כ׳הער, נישט כ׳פיל. –יא, ס׳איז דאס גרעסטע גליק דאס נישט־זיין, דאס פערשווינדען ווערען אין קע־ניגרייך פון אייביגען טויט, אין דער היינטיגער ווילדער, אכזריות׳דיגער צייט.

עס איז אבער אזוי נישט געשעהן. ניין, דער טויט קומט נישט אן אזוי גרינג. צום שטארבען דארף מען אויך האבען גליק. און אזא ג ל י ק, אזא זכיה האב איך נישט געהאט. עפעס ווייס איך אליין נישט, פון וואנען צו מיר האט זיך גענומען אזא בייזער כח, אזא אונמענשליכע גבורה. לויט מיינע יסורים, לויט מיינע וואונדען און ביילען, פון די קלעפ מיט אייזען׳ס און מעסער-שטעך וואס איך האב בעקומען, האב איך שוין געבראכט זיין טויט. ווער שמועסט נאך מיינע מאראלישע ליידען – דאס האט גאר אויפגעטרייסעלט און צעשמע־טערט מיין פסיכישען מצב. און ווען ס׳זאל אזוי זיין, וואס מען זאגט, אז פון פערצווייפלונג, אז פון טיפע ערשיטע־רענדע איבערלעבענישען קען דאס הארץ פלאצען – פערשטעה איך טאקע נישט פארוואס מיין הארץ איז געווען אזוי שטארק און נישט ארויסגעשפרונגען פון מיר.

יא, ס׳הארץ האט אלץ נאך געארבייט ביי מיר. בלויז א פאר סעקונדען בין איך געלעגען אין א בעוויסטלאזען צושטאנד. די שטורמיסטען האבען מיך מיט שטור־קעריי און פיס - קאפעריי אויפגעוועקט. איך האב געפיבערט און מיט מיר האט געווארפען ווי אין קאנוואולסיע. דעם פערשטאנד האב איך אבער צוריקבע־קומען. איך האב געעפענט די אויגען און געזעהן פאר מיר א גרויס פעלד, וואס האט געווימעלט מיט אהן א שיעור מענשען, אבגעריסענע, אבגעשליסענע, מיט האלב-נאקעטע לייבער. די דאזיגע מענשען האבען געטראגען אויף זיך הייסע, קאכעדיגע שטיינער, פון וועלכע ס׳האט געזעצט א געדיכטע הייסע פארע די מענשען האבען זיך אבגעבריהט די הענד אבער די שטיינער האבען זיי געמוזט טראגען און חלילה נישט אראבלאזען. וועה איז געווען צו יענעם, וועלכער האט נישט געקענט אויסהאלטען און אוועק־געווארפען די גליהענדע שטיינער. מען האט איהם דאן אוועקגעפיהרט צום ארט וואו מ׳האט געברענט די שטיינער און מ׳האט איהם א בארוועסען ארויפגעלאזט און ער האט דארט ארומגעטאנצט און געשפרונגען מיט די נאקעטע פיס שרייענדיג פון וועהטאג מיט אזעלכע הארצרייסענדע קולות, אז דאס בלוט איז פערגליווערט געווארען הערענדיג. דער קרבן האט געוואלט אראבלויפען פון דער קופע שטיינער, וואס האט אויסגעזעהען ווי איין רויט שטיק פייער האבען איהם אבער די שטורמיסטן צוריק־געטריבען אויף די ברענענדיגע שטיי־נער און געשמיסען איבער׳ן לייב מיט אזעלכע בייטשען, וואס האבען געהאט אין שפיץ אייזערנע קנעפ, וואס האבען געשפאלטען די הויט פון וואנען ס׳איז ארויס א שטראם בלוט. ערשט ווען דער קרבן איז געפאלען מיט טיפע אויסגע־ברענטע לעכער אין די פיס פון די בראנד-בלאזען, האט מען איהם אראבגענומען פון דעם נייעם מענשען-מזבח פון 20-טען יאהרהונדערט און מ׳האט איהם א שליידער געטהון ווי א באלעם ערגיץ אויפ׳ן פעלד, וואו ער האט זיך געקורטשעט פון ווייהטאג און ביטער געקרעכצט. די שטודמיסטען זענען פער־בייגעגאנגען און זיך נישט געמאכט הערען.

טראגענדיג אזוי די ברענענדיגע שטיינער א לענגערע צייט, האבען די

פ. לאַזאַר (וואַרשא)

וועגען אַ נויטיגער פעראייניגונג.

(צו דער אויפמערקזאַמקייט פון די רעדאַקטאָרען פון דער פּראָווינץ-פּרעסע)

אין דער „כעלעמער שטימע“ ליינען מיר פאָלגענדען אַרטיקל:

„שוין עטליכע חדשים ווי אויף די שפּאַלטען פון די דאָזיגע וואָכנבלעטער אויף דער פּראָווינץ האָבען זיך אָנגעהויבען באַווייזען אַרטיקלען און נאָטיצען וועגען דער נויטיגקייט עס זאָל געשאַפען ווערען א פעראייניגונג פון דער יודישער פּראָווינץ-פּרעסע אין פוילען, וועלכע זאָל האָבען די אויפגאַבע צו פאַרטיידיגען די אינטערעסען פון דער יודישער פּראָווינצער פּרעסע און פון איהרע שרייבער.

היות ווי אין גאַנג פון דער דיסקוסיע אַרום דער שאַפונג פון דעם „שוץ-פאַרבאַנד פון דער פּראָווינצער פּרעסע“ איז אויך דערמאַנט געוואָרען מיין נאָמען פון קאָלעגע מאיר הערץ, דער לאַנגיעהריגער רעדאַקטאָר פון „ראַדאָמער-קעלצער לעבען“ האָט מיר עפּענטליך אָנגעפרעגט פאַרוואָס איך בין אַנטשוויגען געוואָרען תיכף נאָכדעם ווי מען האָט מיך מיט 3 יאָהר צוריק אויסגעוויילט אַלס לייטער פון דער צענטראַלער ביוראָ פאַר דער פּראָווינץ-פּרעסע אין וואַרשא — דעריבער האַלט איך פאַר נויטיג צו געבען אייניגע אויפקלערונגען און אינפאָרמאַציעס, וועלכע וועלען זיכער צונוץ-קומען דעם יעצטיגען אָרגאַניזיר-קאָמיטעט.

אַלזאָ:

מיט העכער דריי יאָהר צוריק האָב איך אין נאָמען פון אייניגע רעדאַקציעס פון פּראָווינצער צייטונגען זיך פערשטענדיגט מיט'ן דירעקטאָר פון יט"אָ אין פוילען ה' רעדאַקטאָר מאָזעס וועגן דעם, צי ער וואָלט נישט בייהילפיק געווען ביים שאַפען א פעראייניגונג פון דער יודישער פּראָווינץ-פּרעסע. דעם ה' רעד. מאָזעס איז די דאָזיגע איניציאַטיוו געפעלען געוואָרען און עס דאַרף דאָ מיט אָנערקענונג און דאַנק פעסטגעשטעלט ווערען דאָס די ביוראָ פון יט"אָ און ה' רעדאַקטאָר מאָזעס האָבען זייער פיל געלייסטעט און מיטגעהאָלפען דאָס די ערשטע קאָנפערענץ פון די רעדאַקטאָרען פון די יודישע וואָכנבלעטער אויף דער פּראָווינץ זאָל צושטאַנדקומען.

די קאָנפערענץ איז פאָרגעקומען דעם 2-טען פעברואַר 1936 און עס האָבען זיך אין איהר באַטייליגט פאָרשטייער פון 17 יודישע וואָכנבלעטער. עס איז דאַן אויסגעוויילט געוואָרען אַ פּרעזידיום פון די ה"ה ל. שפּיגעלמאַן (רעד. „זאַגלעמביער צייטונג“), מאיר הערץ (רעד. „ראַדאָמער-קעלצער לעבען“) פ. לאַזאַר (רעד. „כעלעמער שטימע“) און אַלס לייטער פון דער ביוראָ ביי יט"אָ איז באַשטימט געוואָרען מיין ווייניגקייט.

דער יום-טוב — די קאָנפערענץ — האָט זיך פאַרענדיגט און עס האָט זיך אָנגעהויבען וואָכעדיגע טעג אין מיין אַרבייט. איך האָב זיך מיט באַדויערען גאַנץ שנעל איבערצייגט דאָס די פאַראייניגונג איז נישט געווען קיין „קשר של קימא“. ווי עס זאָל נישט זיין — איך האָב מיט ווייטאָג צוגעזעהען ווי די פאַראייניגונג, וועלכע האָט מיך אָפּגעקאָסט ממון און דמים, צייט און אַרבייט ווערט צופאַלען און איך האָב שוין גאָר חרטה געהאַט, וואָס איך האָב צו דעם ענין צוגעצויגען אַזאַ חשוב'ע ערנסטע און פאַראַנטוואָרטלעכע קערפּערשאַפט ווי עס איז יט"אָ.

אָט דאָס איז די סיבה פון מיין אַנטשוויגען ווערען.

וואָס נוגע דער עצם-פראַגע וועגען שאַפען דעם „שוץ-פאַרבאַנד“ האַלט איך, אַז דאָס איז דאָס געבאָט פון דער שעה. די לאַגע פון דעם יודישען צייטונגס-מענטש אויף דער פּראָווינץ איז אַזוי שווער און אונערטרעגליך, אַז ער מוז זיך ראַטעווען דורך א פאַרבאַנד, וועלכער איז אים בכח פיל מיטצוהעלפען.

וועגן די אויפגאַבען פון דעם פאַרבאַנד וויל איך יעצט נישט מאַריך זיין. עס האָט שוין וועגען דעם געשריבען באַריכות קאָלעגע לוססיגער און איך גלויב, אַז אויך אַנדערע צייטונגס-מענשען האָבען וועגען דעם גענומען א וואָרט.

איך גלויב דאָס ביי געהעריגער אַרבייט ווערט די איניציאַטאָרען געלונגען עפּעס וואָס צו שאַפען. מיין פּראָיעקט וועל איך מסתם האָבען די מעגליכקייט צו רעפערירען אויף דעם צוזאַמענפאָהר. יעצט באַגנוגען איך זיך בלויז דערמיט וואָס איך רוף די אַלע קאָלעגען, וועלכע האָבען זיך באַטייליגט אינם צוזאַמענטרעף מיט 3 יאָהר צוריק, זיי זאָלען אויך דאָס מאָהל מיטהעלפען דער נויטיגער איניציאַטיוו, און איך וויל גלויבען דאָס מיין רוף וועט נישט בלייבען קיין „קול קורא במדבר“.

* * *

קודם כל אַ דאַנק דעם פריינד לוסטיגער פאַר זיין באַמיהען זיך, אַז מיינע געשטעלטע פראַגען אויפ'ן אַדרעס פון קאָלעגע לאַזאַר זאָלען דערגעהן צום לעצטען.

איצט אַ פּאָר ווערטער צום קאָלעגע לאַזאַר:

פריינד לאַזאַר, ס'איז גוט, וואָס איהר זענט גראַד אין וואַרשא, ווייל איהר קענט אַזוי אַרום אויסגעפונען אַ ענטשפּרעכענדען לאָקאַל אויף איינצואָרדנען די קאָנפערענץ פון דער פּראָווינצער פּרעסע. איך האַלט, אַז איהר זענט ווייטער בערופען צו זיין דער איניציאַטאָר פון דער געפּלאַנטער קאָנפערענץ, וועלכע איז ממש אַ נויטווענדיגקייט. פּרובט נאָך איין כאַהל. איך גלויב, אַז איצט וועט די קאָנפערענץ זיך איינגעבען און זי וועט האָבען ערפאָלג. איהר קענט עס טהון אויך איצט אין נאָמען פון דער זעלבער אָרגאַניזיר-גרופּע פון דעמאָלט בעת דער ערשטער קאָנפערענץ, ד"ה אין מיין נאָמען און אויך אין נאָמען פון פריינד ל. שפּיגעלמאַן.

איך האָב פאָרצושטעלען פאַר דער קאָנפערענץ וויכטיגע פאָרשלאָגען, ווי אויך רעוועלאַציעס, וואָס וועלען בולט אילוסטרירען דאָס הפקרות, וואָס האָט זיך פיעלפאַך פאַרגרעסערט דורך דער צייט אין דער פּראָווינצער פּרעסע.

קאָלעגע לאַזאַר, טרעט-צו רעאַליזירען דעם צוזאַמענפאָהר, וועלכער איז ממש אַ לעבענ'ס-פראַגע אין היינטיגען מאָמענט פאַר די צייטונגען אויף דער פּראָווינץ.

מיט כבוד רעד. הערץ.

ליקווידאַציע פון פערלעגענע שטייערן

אויפקלערונג פון קליין-הענדלער - פערבאַנד.

פיעל מענשען האָבען לעצטענ'ס ערהאַלטען צאָהלונג'ס-נאַקאַזען פון שטייער-אַמט אויף פערלעגענע חובות, וועלכע שטאַמען נאָך פון יאָהר 1928 ביז 1933 און גרייכען אין פיעל פאַלען צו עטליכע טויזענד זל. רעכענענדיג שוין די צינזען פון דער גאַנצער צייט.

אַזעלכע צאָהלער געפונען זיך דעמאָלס אין זעהר א שלעכטע לאַגע, נישט זייענדיג אימשטאַנד צו בעצאָהלען דעם חוב מיט אַלע פערלעגענע פּראָצענטער און עקזעקוציע-קאָסטען. זיי זוכען דעמאָלס אַנ'אויסוועג צו זייער שווערע לאַגע, און געפונען אַ צייטוויילינע רפואה אין פונאַנדערלעגען אין ראַטעס, וואָס האַלט קודם כל אָב די דראָהענדע עקזעקוציע.

איך מוז דעריבער אויפקלערען, אַז דער דאָזיגער אופן פון ערלעדיגען די פערלעגענע שטייערן, שטעלט נאָך נישט אויס אַלע מעגליכקייטען, וועלכע דיענען דעם צאָהלער, כדי ער זאָל אויף אַ רעכטליכען אופן קענען פערקלענערען זיך דעם חוב.

אין דער פראַגע זענען דורך דעם פינאַנץ-מיניסטעריום אַרויסגעגעבען געוואָרען פיעל צירקולאַרען.

עס מוז דערמאָנט ווערען דאָס די אַלע חובות האָבען געקאָנט ערלעדיגט ווערען ביז דעם 31/III 1938 — אויף א זעהר לייכטען סיסטעם, נעמליך, מען האָט געקאָנט צאָהלען מיט א פּראָפּאָרק פון 2:3 ד"ה אויב למשל דער שטייער-צאָהלער האָט איינגעצאָהלט 100 זל. איז עס פערעכענט געוואָרען פאַר 150. היינט איז די הנחה שוין נישט גילטיג. עס איז נאָר איבערגעבליבען די הנחה וואָס מען קען די פערלעגענע שטייערן צאָהלען מיט ווערט-פּאַפּירען, וועלכע ווערען אָנגענומען אין דער נאָמינאַלער ווערט. ביי גרעסערע חובות קאַלקולירט זיך צו צאָהלען מיט דער 30 פּראָצ. רענטאַ זשיעמסקאַ, וועמענ'ס קורס עס איז זעהר ביליג, און וועלכע מען קריגט נאָר אין אָבליגאַציעס צו 500 און 1000 זל. א שטיק.

אויפ'ן סמך פון אַרט. 123 פון דער שטייער-אָרד. דיענט דעם צאָהלער דאָס רעכט זיך צו ווענדען אין שטייער-אַמט, אַז מען זאָל איהם שענקען די פּראָצענטער פונם פערלעגענעם חוב. דער שטייער-אַמט בעריקזיכטיגט די דאָזיגע ביטעס, וועלכע זענען געהעריג מאָטיווירט. אין פיעל פאַלען קען דער שטייער-צאָהלער בענוצען פון א טיילווייזען שענקען דעם חוב.

דעם שטייער-צאָהלער דיענט דאָס רעכט אויפ'ן סמך פון א צירקולאַר פון פינאַנץ-מיניסטעריום פון 14.II 1936 L. D. V. 2074/1/36 אין פאַל ווען ער האָט נישט גענאָסען פון די אויבענדערמאָנטע הנחות פון 15.4 1935 פון פאַרקלענערען דעם חוב מיט גאַנצע 400 זל. אַזוי צ. ב. ש. אויב דער חוב בעטרעפט 1500 זל. דאַרף דער שטייער-צאָהלער נאָר בעצאָהלען 1100 זל. און 400 זל. דאַרפען אַמטליך געשענקט ווערען. אויב דער חוב בעטרעפט נאָר 400 זל. דאַרף ער אין גאַנצען ווערען אָפּגעמעקט. אין פאַל ווען דער שטייער-צאָהלער האָט על פי טעות אַליין איינגעצאָהלט די דערמאָנטע סומע דאַרף די סומע צוריקגעגעבען ווערען, אויב עס וועט פעסטגעשטעלט דאָס דער שטייער צאָהלער האָט נישט גענאָסען ווי שוין דערמאָנט פון די הנחות פון 15.4 1935.

אַלזאָ, ווען דער שטייער-צאָהלער דערהאַלט אַזאַ צאָהלונג'ס-בעפעהל Upomnienie דאַרף ער זיך ערקונדיגען וועגען די אַלע אויבענדערמאָנטע פראַגען און אויסנוצען די אַלע פאַראויסגעזעהענע הנחות אין די ראַמען פון געזעץ.

ב—ן.

וועגען יודישען קאָמבאַטאַנטען-פעראיין אין ראַדאָם.

אין איצטיגען שווערען מאָמענט, אין דער צייט, ווען יודען ווערען טאָג-איין טאָג-אויס פערפאָלגט דורך פערשידענע פעלקער, האָט א גרויסע בעדייטונג דער יודישער קאָמבאַטאַנטען-פעראיין, וועלכער גילט אַלס לעבעדיגער עדות, אַז אין דער צייט פון מלחמות, אין דער צייט, ווען דאָס, אָדער יענץ פאָלק האָט געקעמפט פאַר זיין פרייהייט, האָבען קיינמאָהל קיין יודען אין די רייהען פון די קעמפער פאַר זייער פרייהייט נישט געפעלט. און דעריבער איז קיין וואונדער נישט וואָס אין דעם גרויסען פוילען, וואו עס וואוינען קנאַפּע 4 מיליאָן יודישע בירגער, ווערען אָרגאַניזירט אין אַלע גרעסערע שטעדט יודישע קאָמבאַטאַנטען-פעראיינען, וועלכע האָבען זיך געשטעלט אין דער נויטיגער שעה צו פערטיידיגען פוילען.

די צאָהל פון יודישע קאָמבאַטאַנטען איז גאָר נישט קיין קליינע. גענוג צו דערמאָהנען, אַז בלויז אין לאָדזש האָבען מיר 8 טויזענד אָרגאַניזירטע יודישע קאָמבאַטאַנטען.

די אַלע קאָמבאַטאַנטען, וועלכע זענען אפשר דאָ נישט לאַנג, געוועזען נאָך ווייט פון י ו ד י ש ע ן געזעלשאַפטליכען לעבען, נעמען היינט שוין אַ שטאַרקען אַנטייל אין יודישען לעבען אין יעדער שטאָדט וואו זייער פעראיין איז פערהאַנען. זייערע פאָרשטעהער זעהט מען שוין אין די יודישע קהלה-פערוואַלטונגען, אין די שטאָדט-ראַטען א. ז. וו.

ראַדאָם איז אויפ'ן געביט פון אָרגאַניזירען אַ יודישען קאָמבאַטאַנטען-פעראיין געוועזען הינטערשטעליג. עפּעס האָט מען זיך מיט דעם ענין ווייניג אינטערעסירט, עפּעס האָט זיך דאָס שטאַרק נישט געקלעבט, ביז עס האָבען זיך דערצו גענומען עטליכע יודישע קאָמבאַטאַנטען, וועלכע האָבען מיט מזל אַזאַ פעראיין געגרינדעט.

מיר אַלע געדענקען נאָך גוט מיט וואָס פאַר א פּאָמפּע עס איז פאַרגעקומען די ערעפענונג'ס-זיצונג פון דעם פעראיין. עס זענען דעמאָלס מיט רעדעס אַרויסגעטרעטען די פּערמאַנענטסטע פּערזאָנען פון וואַרשא: הרב מאַיאָר שטיינבערג, אדוו. שאַפּמאַן, פון ראַדאָם: פּרעזידענט גזשעטשנאַראָווסקי, דער פּרעזידענט פון ראַדאָמער פוילישען קאָמבאַטאַנטען-פעראיין רעיענט נאָוואַכאָוויטש און פיעל אַנדערע פּערזענליכקייטען.

ווען איך האָב דאַמאָלס דערזעהען עטליכע אידישע בעקאַנטע דאָקטוירים אין פּרעזידיום, מיטגליעדער פון דעם פעראיין, האָב איך דאַך געגלויבט, אַז דער פעראיין וועט זיך באַלד נאָך דער ערעפנונג'ס-זיצונג נעהמען ענערגישער צו דער אַרבייט. האָבענדיג אין דער פערוואַלטונג אַזעלכע טיכטיגע מענשען ווי אדוו. פעניגשטיין, האָט זיך געגלויבט, אַז גאָר אויף אַ הויכען ניוואָ וועט שטעהען די קולטורעלע אַרבייט פון פעראיין. עס וועט געשאַפען ווערען אַ פיינער לאָקאַל, אַ הערליכע שוועטליצע, מען וועט זיך אַ נעהם טהון צו אָרגאַניזירען אַלע אידישע קאָמבאַטאַנטען אין ראַדאָם, עס וועלען געהאַלטען ווערען אינטערעסאַנטע רעפעראַטען און דער פעראיין וועט זיין אַ מוסטער פאַר אַנדערע שטעדט.

אַנדערש איז אָבער געשעהען. עס איז שוין אַוועק אַ היבשע צייט און הגם אין פעראיין זענען דאָ גענוג פערמעגליכע מענשען, האָט מען ביז איצט נישט געפונען פאַר נויטיג צו שאַפען א לאָקאַל. עס זענען פערהאַנען אין ראַדאָם אַ רייהע לעגיאָניסטען-אידען, אָפיצירען-אידען, יודישע פראָנט-זעלנער וועלכע מען האָט נאָך ביז איצט נישט אַריינגעצויגען אין פעראיין און דערביי איז די צאָהל מיטגלידער נאָך לעכערלעך קליין, ווייל מיר אַלע ווייסען דאָך ווי גרויס ס'איז די צאָהל אידען פון ראַדאָם, וועלכע האָבען זיך געפונען אויפן פראָנט, אין מיליטער אין 1920 נישט רעדענדיג שוין פון די וועלכע האָבען געקעמפט פאַר פוילענס פרייהייט נאָך פאַר 1920.

ביז איצט איז, קאָן מען זאָגען, נאָך גאָר נישט געטהון געוואָרען. יעדער איינער פון אונז ווייסט, ווי נויטיג פאַר אונז יודען, איז דער פעראיין, און דעריבער טאָר מען מיט דער ווייטערדיגער אַרבייט נישט וואַרטען.

דאָס יודישע ראַדאָם קען האָבען איינע פון די גרעסטע, איינע פון די שטאַרקסטע יודישע קאָמבאַטאַנטען-אָרגאַניזאַציעס אין פוילען.

אַרנאָלד ראָזענפעלד.

ŻĄDAJCIE
TYLKO
„RIKSZA"
GUM..?
JEDWABNE

שטורמיסטען פאַראָרדענט א פויזע. מ'האָט די קרבנות פון קאָנצענטראַציע לאַגער דערלאַנגט צו עסען: אַנ'אַלט האַרט שטיקעל שוואַרץ ברויט מיט וואַסער. די אַרעסטאַנטען, אויסגעהונגערטע, האָבען געפּרובט נעמען דאָס ברויט מיט וואַסער אין די הענד, אָבער נישט געקענט. די הענד זענען געווען בעדעקט מיט אויפגעבלאָזענע וואַסערביילען און מיט אָפענע אויסגעבערענטע לעכער, וואָס האָבען געריסען ביז צום אומקום, ווען זיי האָבען געפּרובט עפּעס אָנריהרען. דאָס ברויט איז זיי פון די הענד אַרויסגעפאַלען. די אויסגעהונגערטע, פערפייניגטע מענשען האָבען זיך געוואָרפען אויף דער ערד און פון דאָרטען געגריזשעט די קרישקעס ברויט, וואָס זענען געווען אויסגעגאָרעט מיט בלאָטע און שמוץ. דאָס וואַסער האָבען זיי אַריינגעגאָסען אין אַ רינשטאָק און דאָרט אַריינגעשטעקט די מיילער און געטרונקען. פונקט ווי די חיות און בהמות. די שטורמיסטען זענען געשטאַנען דערביי און אַזש געקייכט פון געלעכטער. זיי האָבען זיך געפרייצט מיט די קרבנות. צוגעלעגט זיי דאָס ברויט צום מויל, מכלומר'שט זיי געוואָלט פערגרינגען אויס „רחמנות“, אָבער ווען יענע זענען צוגעפאַלען און געוואָלט אָבבייסען אַ שטיקעל, האָבען די שטורמיסטען אַוועקגעכאַפּט דאָס ברויט און עס געוואָרפען אויף דער ערד, יענע זאָלען זיך אַראָבלאָזען און אויסלעקען מיט די צינגער.

איך בין נאָך אַלץ געלעגען אויפן פעלד און זיך נישט געקענט ריהרען. די שטורמיסטען האָבען געהאַט מיט מיר א זאָרג: נעמען מיך צו דער אַרבייט — קענען זיי נישט. זיי זעהען, אַז כ'ליג אַ האַלב טויטער; ווידער לאָזען מיך אַזוי ליגען — וואָס וועלען זיי האָבען דערפון? האָבען זיי מיך דערווייל אַזוי געלאָזט. אָבער ביסלעכווייז האָט מען אַהערגעשליידערט צו מיר פער'חלש'טע, אָבגעבריהטע מענשן, וואָס זענען געפאַלען ביי דער אַרבייט, און כאָטש שיס זיי אויפן אָרט — געהען זיי נישט ווייטער.

ווען ס'האָט זיך אָנגעזאַמעלט אַרום מיר אַ מענגע דער'הרג'טע, צו'ממית'טע מענשען, האָט זיך פּלוצלינג די ערד אונטערגעהויבען אונטער אונז און מיר זענען אַראָבגעפאַלען אין א טיפען תהום. מיר האָבען תחילת געמיינט, אַז ס'איז פאָרגעקומען אַנ'ערד-ציטערניש און ס'ווערט איינגעזונקען דער קאָנצענטראַציע-לאַגער. ס'איז געווען אַ טעות. קיין שום ערד-ציטערניש. מיר זענען אַראָב אין אַ טונעל, אין אַ פינסטערער, וויסטער הייל אונטער דער ערד. אַ נייע וועלט האָט זיך פאַר אונז ענטפּלעקט.

יאָ, דער אמת'ער עמק-הבכה. א נייער גיהנום. טויזענדטער מענשען בלאָנדזשען דאָ אַרום ווי פינסטערע שאָטענס. אין דער לאַנגער, אונענדליכער הייל ברענען זיך קליינע לעמפּעלעך, וואָס פערשפּרייטען נאָך מעהר שאָטען ווי ליכט. ווען מיר זענען אַראָבגעפאַלען אין כף-הקלע, זענען צו אונז צוגעלאָפען מענטשען-סקעלעטען, וואָס האָבען מעהר געערדט מיט די פייערדיגע בלישטשען פון די אויגען, ווי מיט'ן מויל. זיי האָבען אונז בעדויערט און בעזיפצט. זיי האָבען זיך געפרעגט, וואָס מען הערט דאָרט אויבען אין דער הויך, צי ס'איז נאָך אַזאַ כאַאָס, אַזאַ ווילד געיעג דאָרט אין דער אויבערשטער וועלט, און, צי ס'איז נאָך נישט פאָרגעקומען קיין ענדערונג. די אויבערשטע וועלט האָבען זיי געמיינט דעם קאָנצענטראַציע-לאַגער אין דער הויך איבערן טונעל. און ערשט אַצינד האָבען מיר פערשטאַנען, פאַרוואָס דאָרט אויבען איז די ערד אויף טייל ערטער אַזוי זומפּיג און זינקענדיג. דאָס איז אַזוי ספּעציעל געווען געמאַכט, כדי אָבצורוימען די קרבנות פון דער ליכטיגער וועלט...

אין דער דאָזיגער אונטערערדישער הייל האָב איך אונערוואַרטעט געפונען מיין זוהן יאָזעף, אָבער... אין וואָס פאַר א מורא'דיגען מעמד!

(פאָרטזעצונג קומט)

ווער איז געוועהלט געווארען אלס פרעזעס פון דער קהלה-פערוואלטונג

צוויי מאהל געשטימט — בעת דער ערשטער אבשטימונג קאנדידירן יונה זילבערבערג און אברהם יצחק שטיינאוויטש — ביידע בעקומען א גלייכע צאהל שטימען: 5 אויף 5 — בעת דער צווייטער אבשטימונג קאנדידירען זילבערבערג און ביניש קאמער — דער לעצטער בעקומט 6 שטימען און ווערט געוועהלט אלס פרעזעס — אלס וויצע קאנדידירען שמואל צוקער און גבריאל פאטאזשניק — געוועהלט איז געווארען פאטאזשניק — צי וועט שוין אזוי בלייבען?

אויף דער זיצונג פון דער נייער קהלה-פערוואלטונג, זונטאג אווענד, זענען געוועהלט געווארען א פרעזעס און א וויצע-פרעזעס.

שוין קומענדיג אויף דער זיצונג, האבען די מיטגלידער פון דער פערוואלטונג געהאט פערטיגע קאנדידאטען. פאר דער זיצונג איז נישט מעהר געבליבען ווי אדורכצופיהרען די פארמעלע זייט פון דער וואהל-פראצעדור, וואס איז דאס מאהל בעשטאנען פון בלויז אבשטימען.

פאר דער אבשטימונג זענען אריינגעטראגען געווארען צוויי קאנדידאטען: יונה זילבערבערג (מזרחי) און אברהם יצחק שטיינאוויטש (בונד). דער דאזאר פון די רעכטע פועלי-ציון האכגלאבער האט ערקלערט, אז ער וועט נישט שטימען אויף שטיינאוויטשען צוליב דעם, וואס בעת די וואהלען איז דער בונד נישט געגאנגען צוזאמען מיט'ן פעראייניגטען סאציאליסטישען בלאק, נאר בעזונדער און דערמיט פערשמעלערט די סאציאליסטישע רעפרעזענטאנץ אין דער קהלה. ער וועט דעריבער שטימען פאר אנ'אנדערען קאנדידאט.

דער רעזולטאט פון דער אבשטימונג איז געווען: 5 פאר זילבערבערג'ן, 5 פאר שטיינאוויטשען, איין שטימע פאר האכגלאבער און איין וואהל-צעטל איז געווען ליידיק.

הגם די וואהלען זענען געווען געהיימע, האבען אלע געוויסט ווער פאר וועמען ס'האט געשטימט. ס'איז געווען א קלארע זאך און אפילו די גאלעריע האט עס געקענט אבסערווירען. די פארשטעהער פון די לינקע פועל ציון, פון די פראפעסיאנעלע פעראיינען, פון בונד און האנדווערקער אויף רוויינסקא 1 זענען געווען פעראייניגט אין דער אויסוואהל פון א פערוואלטונג'ס-פרעזעס און זיי האבען אלע געשטימט פאר שטיינאוויטשען; פאר זילבערבערגען האבען געשטימט די פארשטעהער פון מזרחי, ציוניסטען און פון די האנדווערקער אויף וויטאלדא 10. פאר האכגלאבערן האט געשטימט האכגלאבער אליין. דאס איז געווען מעהר א דעמאנסטראטיווער ארויסטריט פון האכגלאבערן, וועלכער האט נישט געוואלט שטימען, נישט אויף שטיינאוויטשען און נישט אויף זילבערבערג'ן. דאס ווייסע צעטעלע איז לויט אלעמענס השערה געווען פון הרב קעסטענבערג.

פון דער ערשטער אבשטימונג איז אלזא גארנישט נולד געווארען. ס'איז געווען גלייך. אויף גלייך און ממילא אהן רעזולטאט.

ס'איז דאן ארויסגעשווימען די פראגע, וואס בלייבט צוטוהן: צי א זכה בגורל צווישען די ה"ה זילבערבערג און שטיינאוויטש, אדער צוטרעטען צו א צווייטער אבשטימונג. ה' זילבערבערג האט געפאדערט אויפן סמך פון די וואהל-פארשריפטען, אז מ'זאל ציהען א גורל און די פארשטעהער פון דער סאציאליסטישער פראקציע האבען געפאדערט, אז די אבשטאמונג זאל איבערגעהן נאך אמאהל.

פרעזעס דען, וועלכער פיהרט דעם פארזיץ שטעלט אויף דעם דאזיגען שטרייט-פונקט צום אבשטימונג און ווען די מעהרהייט זאגט זיך ארויס געגען א גורל און פאר א צווייטע אבשטימונג, פערלאנגט זילבערבערג אריינצוטראגען זיין וואטום אין פראטאקאל.

איידער מען חזר'ט איבער צום צווייטען מאהל דאס אבשטימען, ווערט פערארדענט אנ'הפסקה פון 15 מינוט. דאן ערקלערט דער דאזאר קירשענבלאט (סאציאליסטישע פראקציע), אז די סאציאליסטישע פארשטעהער זענען געגען א גורל דערפאר, ווייל זיי ווילען זיך נישט פערלאזען אויף א צופאל. נאר אנפיהרען מיט דער קהלה מיט'ן כח פון א מעהרהייט שטימען. ארויסגעהענדיג פון אט דעם שטאנדפונקט האבען זיך טאקי אויף דעם געביעט פעראייניגט אלע סאציאליסטישע דאזרעס און צו דעם צוועק בעשלאסען צו ענדערען די קאנדידאטען אויף א פרעזעס און א וויצע-פרעזעס. ער שטעלט יעצט ארויס אין נאמען פון די רעכטע און לינקע פועלי ציון, פון בונד אין פראפעסיאנעלע פעראיינען, אנשטאט די פריהעריגע קאנדידאטען שטיינאוויטש און קירשענבלאט — די קאנדידאטען ביניש קאמער און גבריאל פאטאזשניק.

די דאזיגע ענדערונג איז געקומען אלס פועל-יוצא פון די בעראטונגען, וואס זענען אבגעהאלטען געווארען בשעת דער 15-מינוטיגער הפסקה.

אין רעזולטאט פון דער צווייטער אבשטימונג האט דער נייער קאנדידאט ביניש קאמער בעקומען 6 שטימען און יונה זילבערבערג די זעלבע 5 וואס פריהער. איין וואהל-צעטעל איז ווידער געווען א ליידיקס. ס'איז געווען דער זעלבער כוחות-פערמעסט, וואס ביי דער ערשטער אבשטימונג, מיטן איינציגען אונטערשיד, וואס די קאנדידאטור פון האכגלאבער'ן האט יעצט שוין מעהר נישט פיגורירט. משמעות, אז נאך דער פערזאנען-ענדערונג, האט ה' האכגלאבער זיך פעראייניגט מיט דער סאציאליסטישער פראקציע און אבגעגעבען זיין שטים פאר ה' קאמער. וועלכער האט אזוי ארום בעקומען א מעהרהייט שטימען און געוועהלט געווארען אלס פרעזעס פון דער קהלה-פערוואלטונג.

פאר וויצע-פרעזעס פון דער פערוואלטונג איז געוועהלט געווארען ה' גבריאל פאטאזשניק, אויך מיט דער זעלבער צאהל שטימען: 6. ה' שמואל צוקער, וועלכער האט אויך קאנדידירט אלס וויצע-פרעזעס פון מזרחי, ציוניסטען און האנדווערקער פון וויטאלדא האט בעקומען 5 שטימען.

אויף אזא אופן זענען ביידע וויכטיגסטע אמטען פון דער פערוואלטונג צוגעפאלען די סאציאליסטען.

ה' קאמער איז פאפולער אין שטאדט מיט'ן נאמען חבר ביניש. ער איז אנ'אנגעזעהענער טהוער אין דער פראפעסיאנעלער בעוועגונג.

• • •

ס'איז געווען אקטועל די קאנדידאטור פון ה' חיים קארמאן, וועלכער איז געוועהלט אלס דאזאר אין דער פערוואלטונג פון די האנדווערקער אויף רוויינסקא 1. ה' קארמאן האט די קאנדידאטור אלס פרעזעס נישט געוואלט אננעמען.

אויף דער זיצונג זענען געקומען פאלגענדע פערוואלטונג'ס-מיטגלידער: פאטאזשניק, קאמער, האכגלאבער, קארמאן, קירשענבלאט, שטיינאוויטש, יאסל גארדאוויטשיק, יונה זילבערבערג, איטשעלע זילבערשטרום, שמואל צוקער, משה רובינשטיין און הרב קעסטענבערג, וועלכער איז נאך דער בעשטעטיגונג אויטאמאטיש אריין אלס מיטגליד אין דער קהלה-פערוואלטונג.

ס'האט בלויז געפעהלט דער דאזאר ווייסבארד, וועלכער איז געוועהלט פון קצבים-פעראיין. צו איהם האבען זיך פאר דער וואהל-זיצונג געווענדעט דעלעגאציעס פון פערשידענע זייטען. מ'האט איהם געצויגען אויף רעכטס און לינקס. אבער ער האט פאר קיינעם נישט געשטימט. ער איז אינגאנצען נישט געקומען אויף דער זיצונג, ווייל ער איז געווארען קראנק. טייל זאגען, אז ס'איז געווען א פאליטישע קרענק. אפשר.

יעצט פרעגן זיך אלע, צי עס בלייבט שוין אזוי, צי וועלען מיר האבען אין ראדאם א רויטען מאגיסטראט מיט א רויטע קהלה, אדער ס'וועט זיין עודך און די וואהלען פון דער פערוואלטונג וועלען נאך אמאהל איבערגעהן?

געכאפט די באנדיטען, וואס האבען ערמארדעט יחיאל מיכל גרינבערג'ן.

איבערגעבענדיג אין פריהערדיגען נומער פון אונזער צייטונג וועגען דעם מארד, וואס איז אויסגעפיהרט געווארען איבערן יודישען סוחר מיכל גרינבערג, האבען מיר באלד אין זעלבען באריכט אנגעוויזען, אז ס'איז פאראן א חשד אויף די יונגע בעקער-ארבייטער טאדעאוש באנאשיק און סטאניסלאוו סטזשעכא, וועלכע האבען געארבייט אין דער בעקעריי פון א געוויסע ווראבלעווסקא אויף זשאביא גאס.

דער דאזיגער חשד האט זיך שפעטער בעשטעטיגט. די צוויי יונגע באנדיטען האבען פריהער בע'גנב'עט די דערמאנטע אייגענטימערין פון דער בעקעריי און דאן זענען זיי אוועק אין דארף קאנטשיצע הינטער ראדאם, וואו זיי האבען זיך פערשאפט א רעוואלווער פאר 60 זל. צוריקקומענדיג קיין ראדאם האבען זיי שוין געהאט א פלאן צו ערמארדען דאס פאר-פאלק גרינבערג.

די צוויי באנדיטען האבען גוט געקענט גרינבערג'ן און זיי האבען געוויסט, אז ער געהט אן אין דער גאנצער גליניצער געגענד אלס פערמעגליכער מענש. זיי האבען דעריבער געגלויבט, אז נאכן אויספירען דעם מארד וועלען זיי צורויבען א גרעסערע סומע געלד.

ס'איז אלזא נישט געווען קיין שום נקמה-אקט, נאר א פון פאראויס געפלאנטער מארד מיט רויב-צוועקען. די מערדער האבען זיך נישט פערמאסקירט, וויסענדיק, אז די גרינבערגס וועלען זיי אלץ איינס דערקענען, ווייל זיי קענען זיי שוין פערזענליך גאנץ לאנג.

באלד נאכדעם ווי ס'איז בעוויסט געווארען פון טראגישען מארד האט די פאליציי אונטערגענומען ענ'ענערגישן געיעג נאך די באנדיטען. ס'זענען פונאנדערגעשיקט געווארען איבערן גאנצען פאוויאט פאטרולען, וועלכע האבען בעזעצט אלע וועגען, וואס פיהרען אין שטאדט אריין. שפעט ביינאכט, עטליכע שעה נאכן מארד, זענען די באנדיטען אוועק צו-פיס אין דער ריכטונג פון אראנסק. זיי האבען זיך פערהאלטען אין דארף קאנטשיצע, ביי א געוויסען פעליקס וואשיק. דא האבען זיי גענומען אין מויל אריין און אוועקגעבענדיג דעם

אפשר... פארט... טאמער... דאך...

א מעשה מיט חלומות, מיט קאשמארען, מיט וויזיעס, מיט האלוציניאציעס, מיט גאלדענע קידושין-רייפלעך, מיט חופה-שטאנגען, מיט א געפלאכטענע חלה, מיט קאנפעטיע, מיט פארפאן און מיט פעטש.

III

נאכדעם ווי אלע פונקציעס זענען געווארען פערטיילט און דער גרויסער גאנשער איז געווארען אויסגעליידיגט פונ'ם אלטען סאק, האט מען זיך געלייגט שלאפען און — אלע זענען מאמענטאל איינגעשלאפען אין א לאנגען הארטען שלאף. ס'איז אבער געווען א נאכט פון קאשמארען, חלומות, וויזיעס, פאנטאזיעס און האלוצינאציעס.

דער „יונגסטער" טאכטער האט זיך געח'לומ'ט: חתונות, ברית'ן, לויות, חופה-שטאנגען, בעדעקעכצער, בעזינגעכצער, גאלדענע הינדלעך, קידושין-רייפלעך, פשיסטאינע חתנים אין ווייסע קיטלען, כלות אין וועלאנען, קלעזמארים, בדחנים, מארשעליקעס, סארווער'ס, מצוה-טענצלעך און — זי אין דערמיט. אט זיצט זי אויפ'ן כלה-טראהן, מחותנת'טעס דערנעהנטערען זיך אנגעטהוענע אין סאמעט און זייד, צעקושען זיך מיט איהר; דרוכנעס שטעהען ארום און שיטען אויף איהר קאנפעטיע און זי. די כלה בעשפריצט זיי מיט פארפאן, וואס זי האט בעקומען אין חופה-טאג פונ'ם חתן; אט, פיהרט מען איהר צו דער חופה; אט הערט זיך שוין דעם לאנג אויסגעבענקטען הרי-את; די מוהמע גנענדעל טאנצט אנטקעגען מיט א געפלאכטענע חלה און אט בלייבט זי ענדליך אליין מיט'ן התן און דא, פלוצים—אויס מיט אלעמען! און פון גאנצען קרענצעל וויזיעס איז אויסגעוואקסען א גרויסע לעדערנע טעקע מיט... ווינשעוואניעס פאר... אנדערע כלות.

די עלטערע טעכטער, די אדרעסען-שרייבערינ'ס און די אדרעסען-קלעבערינ'ס האט זיך געח'לומ'ט כמעט איין און דערזעלבער חלום: די, וועלכע איז בעשטימט געווארען צו שרייבען אדרעסען, האט זיך געח'לומ'ט, ווי זי צאצקעט אויס מיט א שענע האנטשריפט די נעמען: ליאן, מאריק, קובא, וואצעק, סטאך, מאניעק און נאך אזעלכע שעהן-קלינגענדיגע נעמען פון מענטשטשיזנעס.

די, ווידער, וועלכע איז בעשטימט געווארען צו קלעבען די אדרעסען, האט זיך געח'לומ'ט ווי גלייך און ווי ריין זי קלעבט אויף די אדרעסען, ווי זי גלעט זיי, א שטייגער ווי א כלה פרעסט און גלעט אויס דעם חתנ'ס אן איבערהעמד.

די מאמעשי, דעם שעף-רעדאקטאר האט זיך געח'לומט'ט ווי עס קומען יונגעלייט פון אלע עקען וועלט; מען שרייבט תנאים, מען ברעכט טעלער; מען ווינשט זיך מזל-טוב; נאכהער: ווי זי מאכט חתונה איהרע טעכטער און זי בלייבט איינע אליין. — אהא — טראכט זי אין חלום מיט א שמייכעל — : מען וועט שוין נישט זאגען אויף מיר, אז איך זיץ ארום מיינע טעכטער ווי א קוואקע איבער די קליינע הינדלעך...

דעם זוהן, דעם גרעסטען רעדאקטאר פון דער גאנצער וועלט האט זיך געח'לומ'ט ווי ער זיצט מיט זיין גאנצע משפחה אין קינא און אין טעאטער אויף די ערשטע מיעסצעס און אלעמענ'ס בליקען זענען געווענדעט צו איהם. אלע זענען איהם מקנא. אט דאס הייסט דערגרייכט — שמייכעלט ער צו זיך מיט א נארישען שמייכעל און — חלומ'ט ווידער פון פרעסטיזש... און פון א כלה...

דעם פאטער, דעם „ני בע ני מע ני קיקעריקו" האט זיך געח'לומ'ט, אז געהענדיג פון דער פאסט איז מען איהם בעפאלען און מען האט איהם צוגעכאפט אלע אנטיקלען פון די גרעסטע שראבערס אין די וועלט. פאר גרויס עגמת-נפש און פאר גרויס מורא פאר'ן ווייב זיינעס, האט ער אויפגעהויבען אזא געוואלד, אז דאס ווייב זיינ'ס האט זיך אויפגעכאפט נישט טויט און נישט לעבעדיג פון איהר בעסטען חלום ווי זי האט געהאלטען ביי די טעכטער'ס חתונות און — זי איז אין איין שרעק צוגעלאפען צום מאן איהר'ן, אויפגעריסען איהם פונ'ם שלאף און שטרענג געפרעגט: — וואס שרייסטו? וואס פארא צוקימעניש איז דיר צוגעקומען?

— מ'האט מיר צוגעכאפט אלע אנטיקלען
— האט ער קוים געענטפערט א פערסאפעטער...

דאס ווייב ווידער איז נאך אבער, ווייזט אויס, אויך געווען אונטער'ן איינדרוק פונ'ם הארטען שלאף, האט זי גענומען סקאנדאלעווען: — וואסז די אנטיקלען? — דו לעקיש איינער! כ'האב דיר דען נישט פאראויס געזאגט, אז זאלסט גוט האלטען דאס פעקעלע?

און נישט לאנג קלערענדיג האט זי איהם צוויי פייערדיגע פעטש דערלאנגט, פון וואס ער איז געווארען אויף אן אמת'דיג וואכעדיג און ערשט אויפגעהויבען דעם אמת'ן געוואלד, פון וועלכען דאס זוהנדעל און די טעכטערלעך האבען זיך אויפגעכאפט צעטומעלטע און — גענומען שרייען: געוואלד... מענשען... ס'ברענט... א גנבה... ראטעוועט...

אט אזוי זענען נעבעך אלע שענסטע חלומות צעשטערט געווארען.

און אלץ צוליב'ן שלימזל'דיגען בריפען-אפנעמער.

געשלאפען די דאזיגע נאכט איז מען — פערשטעהט זיך — שוין נישט.

קוים דערווארט דעם טאג, האט מען באלד בעגינען געשיקט ריפען קודם-כל מענשען וואס קענען זיך אויף אזא געשעפט, כדי צו כאפען דעם ספאסוב ווי אזוי מען פעהדעמט איין אזא עסק. מ'האט אראפגענומען א פרישען גאנשער מיט אלטען ווישניק, וואס געדענקט נאך פאניאטאווסקי'ס צייטען. מ'האט געשטעלט כיבוד, די משפחה איז געזעסען ארום דעם אלטען דעמבענעם טיש און די מאמעשי האט געהאלטען אזא מין ריידע:

— אזוי ווי דער זוהן מיינער איז א מזיק ארומצולויפען אין שטאדט און געוואהר צו ווערען, וואס ביי יענעמען קאכט זיך אין טאפ, ער וואקסט אויס אומעטום וואו מען זייהעט איהם נישט, וואו א צווייטער — איז ער א דריטער; ער קען טאקע בעווייזען די קונץ פון אויסמעסטען די שטאדט, פון עק ביז עק און אבשטעלען אלע קליינע יונגלעך און פרעגען זיי: צי דער טאטע האט זיך געקריגט מיט דער מאמע, צי די דינסט האט צוגעברענט די זופ, צי די מאמע האט זיך געמאכט א נייע קלייד, צי דער ברודער האט שוין אויסגעדיענט די זעלנער, צי דער רבי האט איהם אבגעשמיסען און אויב יא — וויפיעל שמיץ, ווייל ער דארף עס וויסען פאר זיין כיסטאריע און וואס א שטייגער האט דאס יונגעלע בעסער ליבער: צי ארבעס מיט קליסקעלעך, צי קארטאפעל מיט לעבער-יועך, אדער גאר לאקשען מיט פארפעל, צי מען שטעלט ביי זיי א טשאלענט און נאך אזעלכע וויכטיגע זאכען. אויף דעם איז מיין זוהן א גרויסער בריה און עך קענט ענק אויף איהם פערלאזען. אבער וואס קומט ארויס, אז דאס אלץ דארף מען קענען אויפשרייבען. אויף ענקער שטייגער, אז ס'זאל האבען עפעס א טעם, אז ס'זאל זיין געפעפערט און געזאלצען. און אזוי ווי ער קען דאס נישט, וויל איך על כן, אז עך זאלט דאס אלץ אויפשרייבען אויפ'ן פאפיר. איך וויל חלילה נישט בחנם. כ'האב געהערט, אז אין ווארשא זיצען אויך אזעלכע מענשען, ווי עך זענט און פערדינען פון דעם אויף פרנסה, עך קענט מיר געטרויען. אז יאך זאג בעצאהלען — עט זיין בעצאהלט. —

פערטיג געווארען מיט די שראבער'ס האט מען געשיקט נאך די דרוקער'ס און זעצער'ס.

(פארטזעצונג קומט)

קונע לעמל.

פערמאַכט אַלע בתי־מדרשים, די שוהל, די שטיבלעך חדרים און די יודישע פאָווּשעכנע שולען.

צוליב דער מורא, אַז די עפּידעמיע פון פלעקען־טיפוס זאָל זיך נישט פערשפּרייטען, האָט די סאַניטאַרע מאַכט פעראָרדענט צו פערמאַכען אַלע בתי־תפילות און חדרים מיט די יודישע פאָווּשעכנע שולען.

פאַראַכטאָגען פרייטאָג זענען אַ רייהע בתי־תפילות, צווישען זיי נתן נייּמאַנס בית־מדרש – געשלאָסען געוואָרן. אין שוהל, בית־מדרש, אין טייל שטיבלעך און מנינים האָט מען נאָך פאַראַכטאָגען שבת געדאַווענט. שפּעטער איז אויך די שוהל. דאָס גרויסע בית־מדרש און אַנדערע בתי־תפילות פערמאַכט געוואָרען.

אַ גאַנצע וואָך האָט מען געזעהן פרומע יודען און אויך אַ סך מענשען וואָס זאָגען קדיש, אַרומלויפען יעדען טאָג אינדערפרי און אין אָוונט, זוכען אַ מנין, וואו צו דאַווענען. מיט יעדען טאָג האָבען זיך אַלץ מעהר געשלאָסען די שטיבלעך און די בתי־תפילות. אויך די פריוואַטע מנינים האָבען אויס מורא פאַר שטראָף, אָבגעזאָגט אַריינצולאָזען די מתפללים,

אויף טייל ערטער האָט מען געדאַווענט מנחה־מעריב אויף די הייף. אונטערן פרייען הימעל. מיט די פריהמאָרגען־תפילות האָט מען דאָס נישט געקענט בעווייזען, ווייל דאַן ברויך מען אָנטוהן טלית און תפילין.

פאַראַכטאָגען פרייטאָג האָט מען אויך געשלאָסען קהל'ט מקוה און דאָט שחט־שטיבל אויף זאַטילנע גאַס.

אויך די יודישע; חדרים און די יודישע פאָווּשעכנע שולען זענען געשלאָסען.

יודען פרעגען זיך פאַרוואָס האָט מען נאָר פערמאַכט די יודישע בתי־תפילות מיט די חדרים און די יודישע שולען און נישט די נישט־יודישע בתי־תפילות און די נישט־יודישע שוהלען, אָבער זיי בעקומען אַנ'ענטפער, אָדער זיי ענטפערען זיך אַליין: מסתמא, ווייל אין די יודישע איז נישט ריין.

אַזוי איז שוין מיט יודען. זיי זענען קיינמאָל נישט ריין: נישט ריין פון זינד, נישט ריין פון חטאים, און עוונות און אויך נישט ריין פון אומריינקייט. אָדער בעסער געזאָגט, יודען ווענען נישט ריין פון אַלע מינים חטאים און כל־ערליי בעשולדיגונגען, נאָר אין איין זאַך זענען זיי ריין: ריין פון ריינקייט...

אינדיווידועלע רייזעס אין:
די לענדער פון דרום און מיטעל־אַמעריקאַ, אַפריקאַ, פּאַלעסטינאַ א אַנד.
בעדינונג פון די פּאַסאַזשירען אין די בעשטימטע פּאָרטען דורך אייגענע אַגענטען.
אַלע פּאָרמאַליטעטען, וואָס זענען פערבינדען מיט'ן אַרויספאָהר
יוגאָסלאַווישער ללאָיד — גענעראַל־פערטרעטערשאַפט אין פּוילען
FRANCOPOL — WARSZAWA — Mazowiecka 9.

איבערגעלאָזט דעם מאַן און קינדער און אַנטלאָפען מיט אַ געליבטען.

דעם איינוואָהנער פון דאָרף פילאַטקע, הינטער ראדאָם, פראַנצישעק גאַדזשיש האָט גאָרנישט געפעהלט. ער האָט געהאַט 12 מאָרגעס פעלד, און אַ ווייב מיט קינדער.

מיט'ן ווייב האָט ער געוואָהנט 30 יאָהר. דאָס לעבען איז אָוועק גאַנץ צופרידען. מאַן און ווייב האָבען געלעבט בשלום און איינער האָט נישט געהאַט דעם צווייטען וואָס פאַרצוואַרפען

מיט אַ געוויסע צייט צוריק האָט די פרוי זיינע קאַזשימיעראַ, טראָץ דעם וואָס זי איז שוין אַלט געווען 50 יאָהר און געהאַט דערוואַקסענע קינדער, זיך פערליבט אין אַ יונגען פאַראָבעק מיט וועלכען זי איז אַנטלאָפען, פערקויפענדיג פריהער אַ טייל פון דער ווירטשאַפט.

די ליבע האָט געדויערט אַ פּאָר חדשים, אָבער דורך דער קורצער צייט האָט די פרוי צוזאַמען מיטן געליבטען פערשווענדעט דאָס געלד. דאַן איז דער פאַראָבעק פון איהר אַנטלאָפען און אַ פערלאָזענע, אַנ'אוועקגעוואָרפענע האָט זי זיך אומגעקעהרט צום מאַן, אויסדריקענדיג גרויס חרטה און בעטענדיג ביי איהם ער זאָל איהר מוחל זיין.

ס'איז צוריק געוואָרען גוט, אָבער ס'האָט זיך דערנאָך אַרויסגעוויזען, אַז דאָס צעהוליעטע לעבען האָט געלאָזט טיפע שפּורען, אין געשטאַלט פון אַנ' אוּנהיילבאַרע קרענק. די פרוי איז אַנגעשטעקט געוואָרען מיט אַ שווערע ווענערישע קראַנקהייט און מיט דער זעלבער שעדליכער קרענק דערנאָך אַנגעשטעקט אויך דעם מאַן.

פון גרויס אויפרעגונג און פערצווייפלונג האָט זיך דער מאַן און זיין זוהן נוקם געווען אין דער לייכטזיניגער פרוי און א י ה ר געשלאָגען און מאַלטרעטירט. אין אַ צייט אַרום האָט די פאַטאַלע קראַנקהייט אַנגעהויבען נאָך מעהר ווירקען אויף דער פרוי, אויף אַזוי ווייט, אַז זי איז אַראָב פון זין. דעמאָלט האָט דער מאַן זי פערשלאָסען אין אַ בעזונדערע, ליידיקע שטוב, וואו זי איז געלעגען אויף אַ קופּע מיסט, אַנ'אָבגעריסענע, אַ ווילדע און אַ הונגעריגע.

וועגען דעם האָט זיך דערוויסט די פּאָליציי, וועלכע האָט פערפיהרט אַ פּראָצעס געגען מאַן פאַר פייניגען זיין פרוי און בערויבען איהר די פרייהייט, ס'איז אַראָבגעקומען אַ קאָמיסיע, וועלכע האָט פעסטגעשטעלט, אַז פרוי גאַדזשיש געפינט זיך אין גסיסה־צושטאַנד. אין דריי טעג אַרום איז זי געשטאָרבען.

פראַנצישעק גאַדזשיש איז צוגעצויגען געוואָרען צו געריכטליכער פעראַנטוואָרטליכקייט.

זיין פּראָצעס איז פאָרגעקומען אין היגען קרייז־געריכט, וועלכער האָט נאָכן בעקענען זיך מיטן ענין אַנערקענט, אַז די האַנדלונג פון גאַדזשיש'ן איז נישט געווען דיקטירט פון אַ שלעכטען ווילען, נאָר ער האָט דאָס געטוהן צוליב דעם, ווייל ער געוואָלט איזאָלירן אַ געפעהרלעך קראַנקע פון דער איבעריגער פאַמיליע.

גאַדזשיש איז פרייגעשפּראָכן געוואָרן. אָר.

וואַזשנע פון ראדאָמער שטאָדט־געריכט בעגאַנגען דעפּראַודאַציעס.

אין שטאָט־געריכט איז געווען וואַזשני אַ געוויסער סטאַניסלאַוו שאַפּריינסקי. זייענדיג אויף דער דאָזיגער שטעלע האָט ער אויסגעפיהרט דעפּראַודאַציעס אויף אַ סומע פון 332 זלאָטעס. דאָס געלד האָט ער בעקומען פון פּעטענטען, וואָס האָבען איהם איינגעצאָהלט אויף זנאָטשקעס אויפצוקלעבען אויף ביטעס. שאַפּריינסקי האָט געאַרבייט ביים „דזיענניק פּאַדאַווטשי". וואו ער האָט די ביטעס געבּרויכט אַריינטראָגען.

געגען שאַפּראַנסקי איז פערפיהרט געוואָרען אַ פּראָצעס. פאַרן פּראָצעס, האָט זיין פרוי, וועלכע אַרבייט אין דער וויטוואָרניע, אָבגעגעבען דאָס גאַנצע געלד דעם געריכט.

אין געריכט האָט זיך שאַפּריינסקי מודה געווען, אָבער ער האָט זיך פערענטפערט, אַז ער איז געווען קראַנק, און נישט האָבענדיג קיין געלד זיך צו היילען, ווייל ער האָט זיך געפונען אין אַ שווערע מאַטעריעלער לאַגע, איז ער בעגאַנגען די דעפּראַודאַציעס.

עס איז אויסגעהערט געוואָרען אַלט עדות דער ריכטער ליסטקיעוויטש, וועלכער איז געווען דער שעף פון בעשולדיקטען.

שאַפּריינסקי איז פערמשפט געוואָרען אויף אַ יאָהר תפיסה מיט אָבלעגען די שטראָף אויף צוויי יאָהר. אָר.

אַנ'עהנליכע מעשה מיט אַ סאָלטיס.

אין דאָרף מיכאַלאָוו, נישט ווייט פון ראדאָם, האָט געזאָלט קומען אַ נייער גלח. צוליעב דעם האָט די פּאַראַפיע בעשטעטיגט צו רעסטאַוּרירען דעם קאָשציאָל און מאַכען אַנ'אויפנאַהמע פאַר דעם גלח נאָוואָטשיען. אויף דעם צוועק האָט דער סאָלטיס יאַן קעמפּקאַ אַנגעהויבען זאַמלען געלד צווישען די דאָרפסלייט און פון יעדען דאָרפסמאַן האָט ער גענומען צו 10 גראָשען פון יעדע מאָרגע. ער האָט צונויפגעזאַמעלט איבער 26 זל. און דאָס געלד זיך צוגענומען.

ווען די דאָרפ'סלייט האָבען זיך דערוויסט פון דעם האָבען זיי אַנגעשריבען אַ געמיינזאַמע אַנקלאַגע צום פּראָקוראָר.

דער סאָלטיס קעמפּקאַ האָט געהאַט אַ פּראָצעס אין שטאָדט־געריכט, עס האָט איהם פערטיידיגט דער אַדוו. גאַיעוויטש, וועלכער האָט זיך בעמיהט אויפצווייזען, אַז צו דער בעשולדיגונג פון סאָלטיס קעמפּקאַ האָט גורם געווען דעם גלח נאָוואָטשיען, וועלכער האָט נישט גוט געלעבט מיט'ן סאָלטיס, מחמת דעם וואָס ביידע האָבען געוואָלט פערוואַלטען מיט'ן קאָשציאָל. קעמפּקאַ האָט געשיקט אַנ'אַנקלאַג אין דער ביסקופּען־קוריע און דער גלח איז איבערגעטראָגען געוואָרען אין אַנ'אַנדער דאָרף.

קעמפּקאַ ערקלערט, אַז די בעשולדיגונג איז אַנ'אינטריגע פון זיינע געגנער, וועלכע טראָגען אויף איהם אַ שנאה.

צוליב דעם וואָס אַ רייהע עדות האָבען זיך נישט געשטעלט איז דער פּראָצעס אָפּגעלייגט געוואָרען. אָר.

אַ בריעף אין רעדאַקציע.

אין שייכות מיט דער פון פריהער פּובליקירטער רשימה פון פּערזאָנען, וועלכע האָבען זיך נאָך נישט בעשטייערט לטובת די דייטשע פּליטים, האָט אונז דער ה' ש. קיסטענבערג (פּילסודסקי 6) צוגעשיקט אַ בריעף, וואו ער קלערט אויף פאַרוואָס ער געפונט זיך אויף דער דאָזיגער רשימה.

ה' קיסטענבערג שרייבט:

איך בין אין אַלע פילאַנטראָפּישע אַקציעס אין שטאָדט בעטייליגט מיט אַ סומע, וואָס איך האַלט פאַר ענטשפּרעכענד. אין דעם געגעבענעם פאַל מיט די פּליטים האָב איך אויך אין אַנוועזענהייט פון דיר. פישמאַן פאָרגעלעגט אַ געוויסע סומע, אויף וועלכער דער ה' לעסלאָו איז נישט איינגעגאַנגען.

איך פּראָטעסטיר געגען פּובליקירען מיין נאָמען און פרעג פאַרוואָס קומט מיר צו פיגורירען אויף אָט דער רשימה?

סאַמועל קיסטענבערג.
פּילסודסקי 6

רעוואָלווער וואַשיק'ן צו בעהאַלטען, האָבען זיי זיך געלעגט שלאָפען אין סטאָדאָלע, כדי באַלד בעגינען צו לאָזען זיך אין וועג אַריין קיין אָראַנסק.

די פּאָליציי האָט זיי דאָרט געפּאַקט און געבּרענגט קיין ראדאָם.

ביי דער אויספאָרשונג האָבען זיי נעּרובט לייקענען און אַנגעגעבען אַנדערע נעמען. שפּעטער אין קרייז־פערהער האָבען זיי זיך איינגעבראָכען און זיך מודה געווען, איבערגעבענדיג דעם גאַנצען פערלויף פון מאָרד מיט אַלע פּרטים, אפילו פון זייערע רוצחישע פּלענער, וואָס זיי האָבען געהאַט בדעה אויף ווייטער אויסצופירען.

עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרען, אַז דערשאָסען גרינבערגען האָט סטאַניסלאַוו סטזשעכאַ. ער האָט אויסגעפיהרט די בעפעהלען און פּלענער פון דעם מעהר פערהאַרטעוועטען פערברעכער טאַדעאוש באַנאַשיק. דער מערדער איז קוים אַלט 18 יאָהר.

עס זענען אויך אַרעסטירט געוואָרען די „פשיאַטשעלעס" פון די יונגע באַנדיטען: וואַשיק און קוויאַטקאָווסקי פון דאָרף קאָנטשיצע, ביי וועמען זיי האָבען געקויפט דעם רעוואָלווער. זיי ווערען בעשולדיקט אַלס מאָראַלישע מיטהעלפער אין מאָרד.

נאָכן ערמאָרדען און בערויבען די גרינבערג'ס האָבען די באַנדיטען געפּלאַנט אויסצופיהרען נאָך עטליכע פערברעכערישער רויב־אָנפאַלען אויף ראדאָמער איינוואָהנער.

אָבטיילונג פאַר אָסטראָוויעץ, אָפּאַטאָוו, וויערזשבניק און אומגעגענד

אַ געזעלשאַפטליכע פייערונג.

אַ דאַנק דער שטאַרקער אינטענסיווער אַרבייט פון ד"ר יעלען איז ענדליך ענטשטאַנען ביי אונז אַ „טאָז"־אָבטיילונג, וועלכע איז שטאַרק נויטווענדיג ביי אונז לטובת דער פעראָרימטער יודישע בעפעלקערונג.

לעצטענס איז איינגעאָרדענט געוואָרען אַ „טאָז"־אַמבולאַטאָריום, וואו די יודישע בעפעלקערונג בעקומט די געהעריגע אָנווייזונגען צוזאַמען מיט מעדיצינישע עצות און הייל־מיטלען.

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט איז איינגעאָרדענט געוואָרען אַ פייערליכקייט לכבוד דער ערעפענונג פון דערמאָהנטען אַמבולאַטאָריום.

צו דער פייערליכקייט זענען געוועזען איינגעלאַדענט פאָרשטעהער פון די מאַכט, פון יודישע געז. און פּאָליטישע אינסטיטוציעס. ווי אויך פאָרשטעהער פון שכנות'דיגע שטעדט.

די יודישע בעפעלקערונג האָט זיך זעהר וואַרעם אַנגערופען און עס זענען געוועזען פערזאַמעלט פאָרשטעהער פון אַלע ריכטונגען.

פון אָפּאַטאָוו איז געקומען אַ דעלעגאַציע מיט'ן דאָרטיגען ד"ר ראַבינאָוויטש אין דער שפּיץ.

די מאַסען־בעטייליגונג בעווייזט די אַנערקענונג וואָס די היגע יודישע געזעלשאַפט שענקט די אָרגאַניזאַטאָרען פון די אַזוי נויטיגע אינסטיטוציע אין אונזער שטאָדט.

וועגען די ציעלען און אויפגאַבען פון „טאָז" האָבען גייסטרייך גערעדט די ה"ה: ד"ר יעלען, ראַבינאָוויטש א. אַנד.

עס איז צו האָפען דאָס די יודישע געזעלשאַפט וועט אויך אויף להבא שטיצען דעם „טאָז" אום מיטצוהעלפען צו ערפילען זיינע וויכטיגע אויפגאַבען.

דער עטאַט אויפ'ן אָפּעראַציע־טיש.

ווי מיר האָבען שוין פאָריגע וואָך געשריבען האָט זיך די 13־ע דעלעגאַציע געווענדעט צו דער סטאַראָסטווע מיט אַ אַנקלאַגע געגען די קהלה און געגען דער עטאַט־אויסמעסטונג.

אין רעזולטאַט פון דער דערמאָנטער אינטערווענץ איז אַהער געקומען דער ה' סטאַראָסטאַ באַלדאַק און האָט פערזענליך אויסגעהערט ביידע צדדים, אַזוי די קהלה, ווי די בע'עולה'טע.

דערביי איז דערגאַנגען צו העסליכע געגענזייטיגע זידלערייען און מסירות. אַזוי האָט מען פאָרגעשטעלט פאַר'ן ה' סטאַראָסטאַ איין בע'עולה'טען אַלס אַג'אייגענטימער פון הייזער אין אויסלאַנד, דעם צווייטען אַלס אַ מענש פון אייגענע לוקסוס־טאַקסובקעס און אַ פערשטעלטע קאָאָפּעראַטיווע באַנק, א.אַז.וו.

א. אַז. וו. דער צווייטער צד ווידער איז געקומען מיט זיין פאָרשטעהער־ אַ קריסטליכען אַדוואָקאַט און מען האָט פערשוואַרצט די קהלה, אַז בעסער וואָלט עס שוין טשעטשאַק זיך נישט געוואונשען.

עס איז וכדי בזיון וקצף.

• • •

אין ווייטערדיגען לויף פון די געשעהענישען איז דורך די אויפזיכט'ס־מאַכט בעשטימט געוואָרען אַ קאָמיסיע אין פאָלגענדען צוזאַמענשטעל: מענדיל בריקמאַן, נפתלי שפּיגעל, לייביש העינע, מענדיל פיש, רובינשטיין, וואַכאַלדער, פליישמאַן, מוצמאַכער, וועסטיל, גרינבלאַט, שטאַם, ציגעלמאַן, בליקזילבער צוזאַמען 13 פּערזאָן. די 13־ער דעלעגאַציע האָט געבוירען אַ 13־ער קאָמיסיע (ווידער די דאָפּעלטע סימבאָליק!) די דערמאָנטע קאָמיסיע ברויך דאָס דורכפיהרען די עטאַט־אָפּעראַציע.

פאָרלויפיג, זענען געשטראָכען געוואָרען פון בודזשעט אין גרעסטען טייל אַלע נויטיגסטע פּאָזיציעס ווי: דאַכלאָזע, פּליטים, גמי"ח־קאַסע, „טאָז" „צענטאָס" צוזאַמען איז געשטראָכען געוואָרען 8000 זל.

די קאָמיסיע איז טעטיג אונטער די אויפזיכט פון ה' וויצע סטאַראָסטאַ און אַ סטאַראָסטוואַ־רעפערענט.

פּראָצעס צוליב עהרען־וואָרט.

דעם 25 ד. ח. קומט פאָר דער פּראָצעס אין קרייז־געריכט געגען היגען בונדישען פיהרער שמעון פישמאַן, וועלכער ווערט בעשולדיגט (וועגען וואָס מיר האָבען שוין אין ראַד. קעלצ. לעבען בעריכטעט) אין אַראָבנעמען אַנטיסעמיטישען פּלאַקאַט און וועלכער האָט — לויט די בעשולדיגונג — ערקלערט, אַז ער איז געבונדען מיט אַן עהרען וואָרט און קען דעריבער נישט אויסגעבען די נעמען פון די אַנטיסעמיטישע בעקעמפער.

עס איז כאַראַקטעריסטיש, דאָס קיין שום נישט־יודישער אַדוואָקאַט וויל דעם ה' פישמאַן נישט פערטיידיגען.

KINO APOLLO

גראָיסער פריהמארגען פראגראם
ש ב ת 12^{30} און 3, זונטאג 11^{30} און 1^{45}
OSŁY ALPEJSKIE
אין די הויפט-ראָליען:
פליפ און פלאָפ

Od Poniedziałku
Dwaj Rywale
אין די הויפט-ראָל:
גלארק גאַבלע, מירנא לוי

ביז זונטאג — א שעהנער פראגראַם
גרויסער פראָגראם:
שענסטער פוילישער פ י ל ם
Sygnały
אין די הויפט-ראָלן:
די בעסטע פוילישע ארטיסטען:
לענא זשעליכאָווסקא
יעזשי פיכעלסקי
יונאשא סטעפאָווסקי
מ. צוויקלינסקאַ

KINO APOLLO

אין קאמף מיט דער טיפוס-עפידעמיע

מען וואשט, מען רייניגט, מען דעזינפעקצירט, אבער וואס איז שולדיק די יודישע באָרד?

די סאַניטארע מאכט איז טעטיג ביי אונז אין שטאָדט. זי קעמפט געגען דער טיפוס-פערשפרייטונג. מען הייסט האַלטען ריין די הייזער, די הייף און א בעזונדערע השגחה האָט זי איבער די יודישע בעטלערס און שנאָרער. מען פיהרט זיי אויף דער שטאָטישער דיזענפעקציע-סטאַציע, װאו מען וואשט זיי ארום און מען שערט ביי זיי אָב די בערד.

ווי מען הערט, זאָל מען האָבן אָבגע־שוירען די בערד אויף ביי אנדערע יודן נישט קיין בעטלערס. מען הערט אויך, אַז פרומע יודען מיט לענגערע בערד האָ-בען זיך מורא צו בעווייזען אין גאַס, מ'זאָל זיי נישט פיהרען צום שע-רער.

עס פרעגט זיך, צי אין אַלע איהרע מיטלען אין קאַמף מיט דער עפידעמיע. מוז אויך די סאַניטארע מאכט ארייג-רעכנען דאָס אָבשערען די באָרד?

מיר מיינען, אַז פונקט, ווי דעם קער-פער, קען מען אויך די באָרד ריינ-מאכען. אַ חוץ דעם האַלטען מיר. אַז דער פאַקט פון אָבשערען בעל כרחה די באָרד, איז אַ געוויסע בעגרעניצונג פון בירגערליכע און אינדיווידועלע פרייהייט, בפרט ביי מענשען, וואָס דאָס טראָגען אַ באָרד האָט אַ רעלי-געזען כאַראַקטער.

דער מאַן מיט די צוויי ווייבער.

מיט 2 יאָהר צוריק איז אין בית-דין שטוב פון הרב קעסטענבערג אַרויסגע-געפיהרט געוואָרען מיט „פאַראד" דער יונגערמאַן הירש בליזינסקי מיט זיינע 2 ווייבער: זלאטא טישלער מיט איהרע 2 קינדער און פעריל ווייצמאַן, אויס-הערענדיג די טענות און פאַרהאורפען, איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אַ פסק בנוגע די מאַטעריעלע תביעות, ווי אויך וועגען גט'ען. דער יונגערמאַן האָט אויף ביידע געוואָרפען אַ אומ'חן, און די צווייטע וואָך איז פאַרגעקומען אַ גט פון ביידע פרויען צוזאַמען.

מיט 2 וואָכען צוריק האָט זיך צום רב געוואַנדען די פרוי פעריל ווייצמאַן דאָס הירש בליזינסקי האָט מיט איהר מיט אייניגע חדשים חתונה געהאט און איז ביי איר צוגענומען 2000 זלאָטעס און איז צוריק צו דער ערשטער גע'גט'ער פרוי זלאָטא אין וואַרשאַ.

פון דער קאַנצעלאַריע פון רב האָט מען געשריבען אַ בריעף צום וואַרשאַ-ווער ראַבינאַט וועגען אויפפאָדערען דעם מאַן צו קומען האָבען אַ דין-תורה. היינטיגע וואָך, מיטוואָך, האָט מען דעם „בחור" אין בעגלייטונג פון זידלערייען אַרויפגעפיהרט צום רב. ס'איז מיטגעקו-מען אַ גרעסערער עולם פון כלה'ס צד און חתנ'ס צד בייוואוינען די סצענע.

נאָך קריגערייען און געשלעגען, האָט דער רב געהייסען איהם בעצאָהלען 200 זל. די צווייטע וואָך ווערט פאַר-קומען אַ גט.

ווער האט געשפענדעט

אויף דער ווינטער-הילף

צו 50 גילדען האָבען געגעבען: די פירמע לעסלאָו, פירמע „לודאוויקאַ", די אַדלעוויניאַ רובינשטיין, ישראל ראָזענ-בערג.

צו 20 זל: פאַביאַן לאַנדאו, סאַלאָמאַן לעווין, גאַרבעריי „פראַצאַ", אירענאַ פאַמפער, ד"ר שענדעראָוויטש, ד"ר טאַובענפעלד, סאַלאָמאַן טאַוב.

צו 15 זל: דוד וואַלמאַן, ראָזענבערג, סענאַטאָר, ישראל ווערצהייזער.

צו 10 זל: אַלבערט קעלערמאַן, חיים קירשבערג, יעקב לעווין, איגנאַצי לעווין, משה מרגלית, (קאָזשעניעצקאַ 2) ראָכ-מאַן, יעקב סערצאַוש, װארכיווקער, ברי-דער ווארם, ל. זיידענוועבער, גרשון וואַקשלאַג.

צו 5 זל: אייזיק איצקאָוויטש, יעשורין, יחזקאל קראַנץ, קאָכען און בלומאַן, קאַסאַ זאַליטשקאָוואַ, קיילער, קאַסאַ קרעדיטאָוואַ, דוד קירשענבלאַט, סטאַ-ניסלאַו קוראָווער, אַלעקסאַנדער לאַקס, שמעריל לאַמבערג, שמואל לופטמאַן, יחיאל ליפשטיין, הענריק לעווין, דוד מעלכיאַר, אביש מרגלית, ירחמיאל מרגלית, אהרן מאַנדעלבוים, אַרטור מאַשקאָווסקי, אברהם ווייספוס, פאַלאַ זיגמאַן, ז. זשאַבנער, (קילינסקי 9) יהושע ניימאַן, ליזע נאַרווינר, שמחה ניימאַן, פעלאַ ניינאַדעל, בער אַפּאַטאָוו-סקי, מרדכי פינעס, הענריק ראַקאַטש, שמואל ראָזענבערג, דוד ראַבינאָוויטש, אברהם רובינשטיין, ישעי' ראָזענבלאַט, טענענבוים (זשעראָמסקי 30), אורבינרער.

4 זל. משה מרגלית (טראַוגוטאַ 4)

6 זל. סאַמועל קיסטענבערג.

צו 3 זל: פישעל קאַץ, הענריק קאַ-רענוואַסער, מאיר זיידעוועבער, לייב ראָזענצווייג, סימע שטיינמאַן, פנחס טענענבוים.

צו 2 זל: גאָדעל קופערבערג, לאָסט-מאַן, יאַנקעל פאַטאַזשניק, יאַקוב ראָזענ-שיין, רייכמאַן, ישראל שמייער, שטאַר-קער ב. מ. טייטעלבוים.

1 זל. לייב מאַנדעלבליט.

ווייטערדיגע רשימה — אין קומענדי-גען נומער.

אויסבעסערונג

אין קאָמוניקאַט פון תלמוד-תורה, וואָס איז געווען געדרוקט יענע וואָך אין אונזער צייטונג, איז ביים אויס-רעכנען די נעמען פון דער פערוואַל-טונג דורך א פערזעהן דורכגעלאָזט געוואָרען דער נאָמען פון מענדעל ראָ-זענבוים, וועלכער האָט אויך געבראָכט פיגורירען צווישען די געוועהלטע פער-וואַלטונגס-מיטגלידער.

היינט, פרייטאג דעם 27
אין געוו. קינאָ „מיראַזש" זשעראָמסקיעגאָ 15
טרעט אויף דער טאַלאַנטפולער רעציטאַטאָר
שלום ראָזענשטיין
אינטערפרעטאַטאָר פון יודישען וואָרט. אין זיין אָריגינעלען רעפערטואַר
די גאַנצע הכנסה איז בעשטימט אויף איינצוקויפען נייע ביכער לטובת דער שלום-עליכם-ביבליאָטעק.
בילעטען צו צוגענגליכע פרייזן, צו באַקומען פון 7 אָוו. ביי דער קאַסע.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

בעקאַנטמאַכונג

מיר מאַכען דערמיט בעקאַנט די יודישע בעפעלקערונג אין ראַדאָם אַז דער הכשר פאַר די קאָנצעסיאָנירטע ריטועלע יאַטקעס אויפ'ן חודש שבט, איז פון

בלאהען קאליר

כשר פלייש פ אַ ד ע ר ט ביים קצב ער זאָל אייך ווייזען דעם הכשר. אין די יאַטקע וואו קיין הכשר געפינט זיך נישט, טאָר מען קיין פ ל יי ש נ י ש ט ק ו י פ ע ן.

מחזיקי הדת ועד הכשרות
אין ראַדאָם

אכטונג קעלץ!

צוליב שפּעט דערהאַלטען דאָס מאַ-טעריאַל, האָבען מיר נישט בעוויזען אַריינצוגעבען די היינטיגע וואָך די קיעלצער נייעס. רעד.

וועגן דער „תרבות-שולע" איז ראַדאָם קאָמוניקאַט

די אַקציע צו גרינדען אין ראַדאָם א "תרבות"-שולע נעמט אָן קאָנקרעטע פאָרמען. דער צייטווייליגער קאָמיטעט, וועלכער איז געשאַפען געוואָרען בעת דעם באַזוך פון ה' זעליג גייער, פון דער „תרבות" צענטראַלע אין וואַרשאַ, באַשטייט פון פאָלגענדע פערזאָנען: פרוי ד"ר לעווין, שמואל צוקער, פרוי כמיעלאָוש, מ. ווייסמאַן, שמואל בייגעל-מאַן, מנחם בייגעלמאַן, מנחם קאָדענ-טשיק, ד"ר מאַשקאָווסקאַ, מרגולית מ. מ.

שוין זונטאָג דעם 29 קומט פאָר אין לאָקאַל פון „ברית ציונים כללים" טראַ-אוגוטאַ 55 א ברייטע אינפאָרמאַטיווע פערזאַמלונג מיטן אנטייל פון איינגעלאַ-דענע געסט און פאָרשטייער פון די ציוניסטישע גרופען, מצד דער צענ-טראַלע וועלען זיך באַטייליגען די ח"ח ש. ראָזענהעק, און זעליג גייער.

די געפּלאַנטע פאָלקס-שולע „תרבות" זאָל האָבען אַנ'אויסגעשפראָכען-געזעל-שאַפטלעכען כאַראַקטער און וועט שטיין אונטער דער שטרענגער קאָנטראָל פון די צענטראַלע אָרגאַנען אין וואַרשע. אַממערשט זאָל געעפענט ווערען א קינדער-גאַרטען און די ערשטע צוויי קלאַסען. במשך דער צייט וועט זיך די שולע ענטוויקלען אין א נאָרמאַלע 6-קלאַסיקע.

פיל עלטערען האָבען שוין אַנגעמאָל-דען זייערע קינדער אין דער שולע. צווישען די ציוניסטישע טוער הערשט א ענטשלאָסענהייט דאָסמאָל דעם פּלאַן פון א „תרבות"-שולע אין אונזער שטאָט צו פאַרווירקלעכען.

ב. שעפנער איז ראדאָם

מאָרגען וועט מען ווידער הערען אין אַרבייטער-הויז דעם בעריהמטען און גייסטרייכען פעליעטאָניסט ב. שעפנער.

ב. שעפנער האָט זיך ביי אונז קונה שם געווען מיט זיינע גלענצענדע רע-פעראַטען. זיינ'ס אַ פאָרלעזונג איז אַנ-אימפּראָוויזירטער פעליעטאָן אין לעבעדי-גען וואָרט און האָט דעם זעלבען טעם און חן, וואָס זיינע געשריבענע פעליע-טאָנען, וואָס ווערען געלייענט מיט אַ פערכאַפּטען אָטהעם.

שעפנער וועט רעדען אויף דער טעמאַ: „הומאָר אין דער היינטיגער צייט ביי יודען".

מען שרייבט...

די היגע יודיש-פוילישע צייטונג גיט איבער, אַז די געלטער וואָס זענען גע-זאַמעלט געוואָרען דורכן ראַדאָמער איינוואָהנער ר. כלומרשט אויף פילאַנ-טראָפּישע צוועקן זענען אַרייגעפאַלען צום ה' ר. אין זיין אייגענער קעשענע.

די צייטונג וואָרענט איהרע לעזער פאַר אַזעלכע פילאַנטראָפּישע „זאַמלער".

די פירמע
א. ראַפּאַפּאָרט
ראַדאָם רווינסקי 12.
עמפּפעהלט:
וואַליזען, וואַליזקעס, פערשידענע טאָרבעס, טעקעס און אַנדערע לעדער אויסאַרבייטונגען. נעהמט אויך אָן בעשטעלונגען און רעפּאַראַציעס אין דער לעדער גאַלאַנטעריע-בראַנזשע.

נייער
פריזיר
אנשטאלט
פאַר ה"ה און דאַמען
איז געעפענט געוואָרען אויף
— רעיאַ 29 —
(פריהער שפּאַציר גאַס)
דער אַנשטאַלט איז איינגעאָרדענט לויט די לעצטע סאַניטאַר-היגיענישע פערלאַנגען.
צוגענגליכע פרייזען.
סאָלידע בעדינונג
מ. צעדער.

Kino ADRIA Do niedzieli dnia 29 stycznia włączn.
„Żebrak w purpurze"
W rol. gł. Ronald Colman
Od poniedziałku dnia 30 stycznia rb. Dramat czystych serc w walce z cieniami przeszłości p.t.
„Za winy niepopełnione" wg powieści Michała Bałuckiego
w rol. gł. Junosza Stępowski, i inni.
Nad program: Dodatki

Kino ADRIA
ש ב ת דעם 28
ז ו נ ט אָ ג דעם 29
פריהמאָרגען-פילמען
Burłak z nad Wołgi

אכטונג קעלץ!
אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע-ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטאַרבייטער
ט. ביינוואַל
שריפטליך דאַרף מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer-Kielcer-Leben" Kielce, ul. Warszawska 2.

אַבאָנאָמענטס פּרייז: פאַר אַ חודש אין פוילען זלאָט אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק אין אַנדערע לענדער 30 פענס.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekście mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-szai ostatnia strona liczą 10 szpalt

Redaktor CH. M. HERC
tel. 15-18 טעל.
Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwarlikowska 20